

Matošev enciklopedizam

Rutnik, Anita

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:018158>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Anita Rutnik

Matošev enciklopedizam

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Goran Rem

Osijek, 2015.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Iverje, Novo iverje, Umorne priče.....	5
3. Novele, humoreske, satire, scenski tekstovi.....	8
4. Dojmovi, Ogledi.....	12
5. Vidici i putovi, Naši ljudi i krajevi.....	15
6. Pjesme, Pečalba.....	17
7. O hrvatskoj književnosti I.....	20
8. O hrvatskoj književnosti II.....	23
9. O srpskoj književnosti.....	27
10.O stranim književnostima.....	31
11.Theatralia, O glazbi.....	33
12.O likovnim umjetnostima.....	37
13.Dragi naši savremenici.....	41
14.Polemike I.....	44
15.Polemike II.....	48
16.Feljtoni, impresije, članci.....	50
17.Feljtoni, impresije, članci II.....	54
18.Bilježnice I.....	57
19.Bilježnice II.....	60
20.Pisma I.....	63
21.Pisma II.....	66
22.Zaključak.....	69
23.Literatura	70

Sažetak

U ovome će radu na nekonvencionalan način biti prikazane strukture znanja u dvadeset svezaka *Sabranih djela* hrvatskog književnika Antuna Gustava Matoša objavljenih 1973. godine. Cilj ovoga rada jest prikazati u kojoj se mjeri u navedenim Matoševim djelima pojavljuju određene strukture znanja, odnosno predmeti iz hrvatskog osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava. Predmeti koji će se spominjati u radu su: biologija, fizika, geografija, glazbena kultura, hrvatski jezik, likovna kultura, kemija, matematika, strani jezici, tjelesna i zdravstvena kultura, povijest, tehnička kultura, vjeronauk, filozofija, politika i gospodarstvo, psihologija i sociologija. Osim toga, bit će riječ i o posebnoj strukturi koja obuhvaća nekoliko znanja objedinjenih pod podnaslovom *medijska kultura*.

Ključne riječi: A.G. Matoš, Sabrana djela, hrvatski školski sustav

1. Uvod

U ovome ću radu istražiti koje vrste predmetnih znanja referira opus Antuna Gustava Matoša. Moj je rad završni pregled, koji je uslijedio nakon što je moja studijska skupina – treća godina jednopredmetnog studija (akademska godina 2014./2015.) hrvatskog jezika i književnosti – tijekom kolegija Nova hrvatska književnost 3 istražila što se sve može iščitati u Matoševu opusu ako se iz njegovih Sabranih djela iz 1973. godine razmjeri popis svih predmeta koji se uče u hrvatskom obrazovnom sustavu od prvog razreda osnovne škole pa do četvrtog razreda srednje škole. Predmeti koji će se spominjati u radu, a pripadaju osnovnoškolskom obrazovnom sustavu jesu: biologija, fizika, geografija, glazbena kultura, hrvatski jezik, likovna kultura, kemija, matematika, strani jezici, tjelesna i zdravstvena kultura, povijest, tehnička kultura i vjeronauk, odnosno teologija. Uz navedene predmete, oni koji će biti spomenuti, a karakteristički su samo za srednjoškolski obrazovni sustav su filozofija, politika i gospodarstvo, psihologija i sociologija. Kako likovna i glazbena kultura ne bi bile odvojene od umjetnosti, ulomci koji se budu odnosili na te predmete stajat će pod *likovna umjetnost* i *glazbena umjetnost*. Osim toga, u Matoševim sabranim djelima govori se o filmu, fotografiji, novinarstvu i kazalištu, stoga će ulomci koji se budu odnosili na to biti objedinjeni pod podnaslovom *medijska kultura*.

2. Iverje, Novo iverje, Umorne priče

Pronaći tragove znanja u prvom Matoševu svesku Sabranih djela pod nazivom Iverje, Novo iverje, Umorne priče bio je zadatak kolegice Josipe Bogdanović. Pri njezinom iščitavanju, najčešće se susretala s tragovima znanja iz predmeta hrvatski jezik i književnost, povijest, politika i gospodarstvo, teologija i geografija. Predmeti koji nisu u ovome svesku zastupljeni ni u najmanjoj mjeri su fizika i tehnička kultura. Tragovi znanja iz ostalih predmeta podjednako su zastupljeni.

2.1. Hrvatski jezik i književnost

Hvala na knjigama. Ko bi reko da Srbi imaju tako lijepih stvari! Jakšić je divan, ljepši od Preradovića. Ti Raci kanda pišu bolje hrvatski od Hrvata. Maticu si valjda već primio? Što veliš za Leskovara? (Matoš, 1973: 58)

Dugačke zimske noći probdijevaše nad knjigama o Faustu, o njegovu famulusu, o panu Tvardovskom, o našem Grabancijašu, o igumanu Tritheimu i gutajući fantazije Jos. Ant. Herpentila, novijeh platonika, sv. Bonaventure (...) (Matoš, 1973: 61)

Naći ženu je i u mojoj domovini teže nego naći rukopis Arhiloha ili kostur vjerne i dosjetljive Penelope. (Matoš, 1973: 162)

2.2. Strani jezici

Si timor atque molestia longo tempore perseverant, melancholiam significant – veli već drevni Hipokrat. Osim tuge more me još tzv. Zwangsvorstellungen. (Matoš, 1973: 61)

U njemačkom, kako vidim, piše Spuckt im Gemuthe. Trebao si dakle reći Pljuje u čuvstvu ili Pljucka u čuvstvu. (Matoš, 1973: 96)

2.3. Glazbena umjetnost

I započe produkcija koja se oko ponoći svrši neopisivom Mozartovom Fantastičkom sonatom. (Matoš, 1973: 16)

I počеше koncerat kontesa T...sa neizdanim pjesmama Auguste Holmes...Vincent d'Indy sudjelovaše u kvartetu koji je sam komponovao. (Matoš, 1973: 162)

2.4. Likovna umjetnost

Širokim, razjapljenim ulazom prođoše na čistinu smram zamka u barok-stilu, sa dvije kupole sa strane, a u srijedi sa povišenom fasadom u obliku piramide, onako kako je to na metalnim pozlaćenim onim starim satovima po kaminima. (Matoš, 1973: 22)

Od slikara su tu većinom Niderlandezi i Englezi: izvrsne kopije okoliša Ruysdaelovih, Turnerovih i Eastovih, Rembrandtova Noćnog hoda, Reynoldsovih portraita. (Matoš, 1973: 127)

2.5. Tjelesna i zdravstvena kultura

U razgovoru mi pipa, štipa stegna i ispituje na mom tijelu metode boksanja i japanskog džiji-džica. (Matoš, 1973: 226)

2.6. Povijest

Nad krevetom krunišu požutjeli velikaša kralja Zvonimira kome se sja oko glave, kao kakome svecu, sjajan kolobat, kraj Lava XIII, a malo dalje smiješi se debeo fratar, kušajući kapljicu rujna vina. (Matoš, 1973: 7)

Herine oči, Atenine ruke, Tetidine oči, Kipridine grudi---zar je sve to odista moje? Zar ću odista da dišem dušom tvojom u kojoj se rako tajanstveno blista ta duboka i mrka noć? ¹ (Matoš, 1973: 123)

Kamo da odem ovakav nezgodan i samoživ? Meni bi trebala pljačka Tridesetogodišnjeg rata. (Matoš, 1973: 250)

2.7. Politika i gospodarstvo

Da živi anarhija! Da živi Kropotkin, Reclus i sva ostala teorijska i aktivna tevabija! Slava Proudhonu i Bakunjinu! (Matoš, 1973: 48)

¹ Iako Sanja Jukić u svojem članku *Intermedijalna osjetljivost poezije Antuna Gustava Matoša, perspektiva lirskog subjekta* govori o posve drugom Matoševu tekstu, sljedeća teza može se na neki način primijeniti i na ovaj Matošev ulomak: *Uvođenje vremenski udaljenih, mitoloških likova* (u ovom slučaju Here, Atene, Tetide i Kipride) *te njihovo miješanje sa zbiljskima, odnosno mogućima* (Matoš ženi pridaje osobine mitoloških bića), *dodatno oslobađa subjekt identitetne vezanosti uz prostor, vrijeme, uz neku konkretnu zbilju, a s druge je strane i implicitna autoreferencijalna smjernica poetoloških koordinata teksta u smislu upućivanja na njegovu intertekstualnu dimenziju*. Više u: Sanja Jukić, *Intermedijalna osjetljivost poezije Antuna Gustava Matoša, perspektiva lirskog subjekta*, Poznanski studija Slawistyczne, 2014.

Težak, ekonom hoću da budem, hoću da se vratim u stope djedovske, a taj posao mislim da ću brzo naučiti, jer nije težak. – Mani se Mirko, ćorava posla! Ekonomija ne nosim danas je to najgorča zarada, a ti nisi ni radnik, ni štediša. (Matoš, 1973: 99)

2.8. Sociologija

Što je patriotizam? Meka, kojom pecaju energični sofiste jadan puk. U politici nema ideala. Stalna je samo egoistička konzekvencija slavoljubaca. Danas kada para, elektricitet, žurnali, socijalizam i ekonomski interesi pretvaraju Jevropljane u jedan narod, kada se nacionalni karakter gubi sve više, tj. Nešto sasvim sporedno. (Matoš, 1973: 56)

2.9. Psihologija

Od majke naslijedi snatrilacku ćud, aristokratsku spoljašnost i ponos, a od oca trgovačku samoživost i razumijevanje proze. Bijaše u isto vrijeme i dijete i starkelja. (Matoš, 1973: 56)

Moje su halucinacije jamačno posljedica samoće i čitanja iz kojega se razvila egzemplarna folie raisonnante. (Matoš, 1973: 66)

2.10. Filozofija

Sve, sve je sjena. Svijet je sjena. I sunce je sjena mističnog sunca. I život je sjena tajnovitog života. Sjena je kolijevka. Sjena je grob. Kad ne bijah, bijah sjena. Kad me ne bude, bit ću sjena. Ja sam sjena, od onoga što bijah, i od onoga što ću biti, sjena između danas i sutra, sjena između dvije sjenaste vječnosti. Misao je sjena. Svijet je sjena. (Matoš, 1973: 265)

2.11. Teologija

Sami su, zaljubljeni i goli kao Adam i Eva. (Matoš, 1973: 59)

Sutradan se skrcalo na Mačjem jarku svijeta kao na proštenju – cijela plovanija, pjevajući psalme. Došlo i okolnog svećenstva. Ne bijaše čovjeka koji u zdencu lijepo ne vidje Bogorodice. (Matoš, 1973: 104)

2.12. Biologija

Joso osjeća kako mu se krv ustalasala u vrućim žilama. (Matoš, 1973: 10)

Žene se okretahu za mnom na ulici, a za ovo nekoliko mjeseci oslabih, omršavih, dobih hrapavu, bobuljičavu kožu, ruke mi drhtahu, oči upadoše i potamnješe (...) (Matoš, 1973: 179)

2.13. Geografija

Odem u Alpe, u Savoju, i tišina gradića Annecyja sa zelenom idilom jezera, izleti do Mont-Blanca i dolje sve do Avignona, novi krajevi i novi ljudi me umiriše. (Matoš, 1973: 179)

Blago tebi, gledajuć s Etne azurno more, zimujuć na svetom kedru libanskom ili na vitoj mošeji plodnog Misira. (Matoš, 1973: 204)

2.14. Kemija

Mirijade zaklanih mučeničkih volova, krmaka, sitnog i krupnog zuba, bodu mu dušu, kljuju ga, truju, izjedaju, kao što ga truje progutano željezo, sol, sumpor. (Matoš, 1973: 205)

2.15. Matematika

MATEMATIČAR: Evidentan je tek račun.

DRUGI: Tek indukcija.

TREĆI: Tek dedukcija. (Matoš, 1973: 215)

3. Novele, humoreske, satire, scenski tekstovi

Pronaći tragove znanja u drugom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Novele, humoreske, satire, scenski tekstovi* bio je zadatak kolegice Jelene Branković. Ona je zaključila da se u ovome svesku recepijent prije svega susreće sa znanjima vezanima uz hrvatski jezik i književnost, povijest i vjeronauk, a da se kemija, tehnička kultura, fizika i matematika ne mogu pronaći ni u tragovima.

3.1. Hrvatski jezik i književnost

Već prevodi Homera, već ga židovske djevojčice pogledavaju vatrenim pogledima. (Matoš, 1973: 8)

Ovaj rat je plagirao Gorski vijenac, Smrt Smail-age Čengića, Stendhala i Tolstoja. (Matoš, 1973: 171)

Uto se zaori iz kuće rodoljubna stara hrvatska pjesma još iz ilirskog krasnog doba (...) (Matoš, 1973: 14)

I Suze sina razmetnoga su otvorene na mjestu gdje lane prestade čitati. (Matoš, 1973: 75)

Isplivavši, padne porebarke na pijesak, poljubi poput Odiseja osloboditeljicu obalu (...) (Matoš, 1973: 83)

(...) a krasna, plašljiva djevojčica u bjelini, kći bogatog mesara, dražesno zapinje u recitovanju Preradovićeve Putnika. (Matoš, 1973: 111)

3.2. Strani jezici

Donnerwetter noch einmal! (Matoš, 1973: 34)

Sehr gut, mein Herr. No Turci bi bili pobijedeni i da se nisu dali pobijediti jer – gestatten sie mir! (Matoš, 1973 : 166)

3.3. Glazbena umjetnost

Dugokosi umjetnik sjedne uz gromorni pljesak za pijano i zasnira prvu tačku: Beethovenovu D-dur sonatu. (Matoš, 1973: 9)

Umjetnik je svirao allegro. (Matoš, 1973: 9)

Premda je R. zasnirao fortissimo, nije Salomon ništa čuo. (Matoš, 1973: 10)

(...) i posljednja hrpica otpjevavši gromovito Oj Slaveni, jošte živi. (Matoš, 1973: 22)

Nakon himne ostavi svećenstvo žrtvenik, a učitelj zasnira snagom i poletom Marseljeze Zajčevu junačku koračnicu U boj, u boj! (...) (Matoš, 1973: 219)

3.4. Likovna umjetnost

(...) dok Ga Ona u papučicama i modrom empire-ogrtaču grli pod slikom Leona XIII, biskupa Strossmayera i posljednjih zrinsko-frankopanskih časova (...) (Matoš, 1973: 97)

3.5. Povijest

(...) Eduard Wurštler, plemić od Wurštlingena, direktor nekog društva koje je kupilo velike hrastove šume u Slavoniji. Premjestiše ga godine 188 iz Osijeka u Buđakovce (...)* (Matoš, 1973: 29)

Potres, dragi moj, potres je to bio ili trus, kako kažu Dubrovčani! (Matoš, 1973: 37)

Tek dim iz uvala, pećina i guštara kazivaše nam da su u toj evrpskoj pustinji zbjegovi kao za seobe naroda, pa u doba uskočkih ustanaka Karađorđevih i Miloševih. Ovako nekako bijaše – mišljah – i u Hrvatskoj sve od bitke kod Udbine, od pada bosanske Krupe i tvrdog Klisa, pa sve do pobjede princa Eugena, plemenitog viteza. (Matoš, 1973: 167)

3.6. Politika i gospodarstvo

Mi nemamo srednje klase, građanstva, koje bi kao u ostalom svijetu bilo nosilac liberalnih načela, reprezentant slobodnog uma, rada i kapitala. Jedini naši nezavisniji inteligenti su popovi za koje sa pravom reče Starčević da su narod poživinčili. (Matoš, 1973: 116)

Strah je navika, i to rđava, i mi narod moramo od te zle navike odučiti s Dantonovom lozinkom: Smjelosti, smjelosti i uvijek smjelosti! (Matoš, 1973: 277)

3.7. Sociologija

Slavili smo ispit, pili smo kao Zagorci (...) (Matoš, 1973: 133)

Žene su emancipovali nemoćnici i libertinci. (Matoš, 1973: 257)

3.8. Psihologija

Kao zločinački nagon, ljubav je bolestan instinkt, i najčestitije, najzdravije duše nalaze se u ljubavnoj groznici, u duševnom stanju vrlo sličnom zločinačkoj psihi. (Matoš, 1973: 134)

3.9. Filozofija

Ona se emancipuje, ali ne da se s nama, s narodom, izjednači, već da nas sa svojim Schopenhauerima i Nietzscheima uzmogne prezreti još dublje (...) (Matoš, 1973: 152)

Prošla su vremena kada je kinički filozof usred Atene, ondašnjeg Pariza, bez sablazni imitovao mačke sa najljepšom i najmudrijom helenskom damom... (Matoš, 1973: 243)

3.10. Teologija

>>Stari je Židov pravi, pravcati Ahasver<< ili -- >>Jevrej je personifikacija bolesti i bijede<< itd. (Matoš, 1973: 7)

Naš bog, bog vatre i prkosa nije nijedan stari bog! Do Nazarenaca bijaše prikovan na vreloj hridi oblačnog Kavkaza, hraneći titanskom utrobom Zevsovu krvavu pticu. Iza Nazarenaca pade u dno pakla, čekajući da zasadi drvo znanja u stari paradiz i da nas povede u njegovu vječnu hladovinu. Naš bog je bog slobode! (Matoš, 1973: 66)

(...) i suha usta već cvokoću od žudnje za jabukom, za jabukom Eve i Paridovih boginja (...) (Matoš, 1973: 152)

Uštap se javlja umjesto dvorogog polumjeseca. Pomrčina islama i mrak svete Čabe, ali islam čeka nove mladeve, naročito islam naše krvi i plemena. (Matoš, 1973: 171)

Vi ste katolik i što bi vi meni rekli da vasu ime zakona stanem siliti da prijedete na muhamedanizam ili na – ateizam? (Matoš, 1973: 207)

3.11. Biologija

Inače je bio bjeloputan, modrook i plavokos kao pokojna mu majka, koja ga je rodila kad žene ne običavaju više rađati. U rađanju je i umrla. (Matoš, 1973: 7)

I na um mu padne starost. Starost anemična, nervozna i reumatična (...) (Matoš, 1973: 89)

Astamsko disanje. Udaranje sata pomiješano divljim, glasnim lupanjem srdaca. (Matoš, 1973: 182)

3.12. Geografija

Na horizontu uokolo – na modruljastim vrsima planina bosanskih, dugačke Fruške i na okrajcima ravnice (...) (Matoš, 1973: 12)

Zelenu Krndiju zastre sivkasti zastor (...) (Matoš, 1973: 26)

Otpješačit ću do Velike Gorice. Tamo ću uzeti kartu do Mitrovice ili do Zemuna, a odonud ću prijeko. (Matoš, 1973: 77)

Nadesno siva Zagrebačka gora, pred očima modrina Prigorja, nalijevo začarani kut žumberačkog i kranjskog gorja (...) (Matoš, 1973: 154)

4. Dojmovi, Ogledi

Pronaći tragove znanja u trećem Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Dojmovi, Ogledi* bio je zadatak kolegice Anamarije Derner. Pri njezinom iščitavanju, najčešće se susretala s tragovima znanja iz predmeta hrvatski jezik i književnost te iz medijske kulture i filozofije. Predmeti iz kojih se tragovi znanja u ovome svesku ne pronalaze ni u najmanjoj mjeri su tehnička kultura, tjelesna i zdravstvena kultura, kemija, fizika te informatika.

4.1. Hrvatski jezik i književnost

Pravopis je u njima i fonetski i etimološki, jer sam ih preštampao iz listova nesložnih u pravopisu. To je, mislim, sitnica, jer između biede i bijede nema velike razlike. (Matoš, 1973: 7)

I u ovima nam crticama , zadahnutim vedrinom i jednostavnošću koja te podsjeća na narodne pjesme, crta pisac istinitim bojama idilski život seoski. (Matoš, 1973: 13)

Mi to tvrdimo onako kao kad npr. velimo da se Rossiju u Hamletu ne divimo kao ljubavniku nego kao prikazivaocu one zagonetne borbe duha s voljom (...) (Matoš, 1973: 16)

4.2. Strani jezici

Mit Worten lässt sich trefflich streiten, mit Worten ein System bereiten. (Matoš, 1973: 56)

4.3. Glazbena umjetnost

Vrhunac je te vebne muzikalne idile u „rađanju mjeseca“, u intermezzu. (Matoš, 1973: 22)

(...) kod kojega se oduševljenim, prijatnim i ležernim onim večerima izvađahu sva važnija trio- i kvartetska djela od Haydna pa do Dvořáka i Saint- Saënsa (...) (Matoš, 1973: 54)

4.4. Likovna umjetnost

Divna slika Josipov san, koju je umjetnik najprije izložio u „Componierenverein“, a docnije ju preradio, donijela mu je na izložbi 1897. zlatnu kolajnu iz II. Stepena. (Matoš, 1973: 98)

Koloritom, slobodom kompozicije i tehnikom (sve je rađeno snažnim, krupnim i nabacanim potezima) ta je slika sve druge nadmašila. (Matoš, 1973: 50)

4.5. Medijska kultura

U Revizoru su naši glumci klasični, vjerni i istiniti, naprosto zato što su ovdje prilike i karakteri našim glumcima mnogo bliži. (Matoš, 1973: 25)

Novine su vjerno ogledalo svakodnevnih promjena narodnog života i narodne duše – baš kao i književnost koja se sa boljim novinarstvom već poistovjetila. (Matoš, 1973: 165)

(...) ali čini se da nedostaju sredstva kojima bi se angažovalo još pjevača i solista i pojačalo pjevački hor i orkestar. (Matoš, 1973: 18)

4.6. Povijest

Tu je oružje iz posjeda Nj. V. kralja, mačevi Matije Korvina i Kolomana. (Matoš, 1973: 140)

Već stari Fočani i Rimljani naučiše Gale vrtlarstvu koje napredovaše u srednjem vijeku oko dvoraca i samostana i dođe do vrhunca pod Le Nôtreom, vrtlarom Ljudevita XIV, tvorcem perivoja (...) (Matoš, 1973: 226)

4.7. Politika i gospodarstvo

Gospodarstvo, glavno vrelo dohodaka, na vrlo je niskom stupnju. 1897. imadaše Srbija 37.3% rđavo obrađene zemlje, 46.2% neracionalno pustošenih šuma i 16.5% puste, neobrađene zemlje. (Matoš, 1973: 219)

4.8. Sociologija

Brak je formula u kojoj bujna čežnja i nebeska strast mladosti, ljubav, dobija paragrafski oblik. (Matoš, 1973: 27)

4.9. Psihologija

Psihološki momenat u odnosu čovjeka spram prirode tako je raznolik kao i pojedinci. (Matoš, 1973: 43)

4.10. Filozofija

Znanost, poezija, estetika, eto na ovim se poljima koja bi sa filozofijom mogla reprezentirati svu širinu djelatnosti duha ljudskoga – borio krepki duh Milana Jovanovića. On je najbolji dokaz da je naš duh i danas podoban da bude univerzalan. (Matoš, 1973: 36)

U tome i jeste veličanstvo i apsolutna potreba vještina duhu našem što su one ono što filozofija želi da bude: harmonijsko rješenje nesuglasice između „apsolutnog“. (Matoš, 1973: 55)

4.11. Geografija

(...) jednu sliku starih i dobrih Nišlija onih dana koje je mutna Nišava šumom svojim odnela u Moravu, Morava u Dunav, a Dunav bestraga negde (...) (Matoš, 1973: 11)

Oko mi plijene Alpe, te kamenite grudi Europe, i Mont- Blanc, dragulj na tim grudima, u kojem gasne i gasne dnevno svjetlo. (Matoš, 1973: 87)

4.12. Matematika

Od dvadeset i četiri lica ostaje ih prilično živih. Prama sličnim komadima stoji autor kao vic i obratno – ergo dva vica. A pošto je prevodilac napravio treći, mislimo da bi bilo odviše za Mačem da napravimo četvrti. (Matoš, 1973: 20)

4.13. Biologija

Element koji je najviše djelovao na neko osjetilo i preko njega na dotični dio mozga, postaje važniji u mišljenju našem nego ostali, i tako nam od pojave ostaju samo najvažniji upečaci. (Matoš, 1973: 36)

5. Vidici i putovi, Naši ljudi i krajevi

Pronaći tragove znanja u četvrtom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Novele, humoreske, satire, scenski tekstovi* bio je zadatak kolegice Katarine Dominković. Ona je pri iščitavanju pronašla tragove znanja ponajviše iz predmeta hrvatski jezik i književnost, njemački jezik, filozofija, politika i gospodarstvo, sociologija i vjeronauk, dok se u manjoj mjeri javljaju reference na područje kemije, fizike, biologije, prirode i društva.

5.1. Hrvatski jezik i književnost

(...) guču grlice i bugari seljačka starohrvatska riječ. (Matoš, 1973: 26)

Već jedanaest godina ne vidjeh grada gdje najslađe na svijetu zvuči slatki kaj. (Matoš, 1973: 27)

Tu je Klanjec, zipka A. Kovačića i neprežaljenog Broza, koji nam je profesorom prvi otkrio suvremenu ljepotu hrvatskog jezika, učeći nas da je najveća i najteža umjetnost pisati jezikom Hektorovića, Botića i Mažuranića. (Matoš, 1973: 43)

5.2. Strani jezici

Ist sie ein Tollhaus oder Krankenhaus. (Matoš, 1973: 71)

Denn die Menschen sollkeiner belachen als einer der sie herzlich liebt. (Matoš, 1973: 126)

Verštek, verštek- aber niks reden... ja natirlik... ajn pauer. (Matoš, 1973: 37)

Sordidus aufert. (Matoš, 1973: 34)

Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiae. (Matoš, 1973: 65)

Civis Zagrebiensis sum. (Matoš, 1973: 247)

5.3. Glazbena umjetnost

Nađite mi dijalog koji će me zanimati više od Mozartove kristalne melodije! (Matoš, 1973: 20/21)

Glasne note na crtama telegrafskih žica: ptičice. (Matoš, 1973: 32)

5.4. Likovna umjetnost

(...) tako te pogreške ne kvare ljepote djela pa nas zanose kao pogreške Rubinsteinovog sviranja, Michel-Angelov torzo ili Rembrandtove naivnosti. (Matoš, 1973: 10)

Pisaše o Manetu, ocu slikarskog impresionizma. (Matoš, 1973: 57)

5.5. Tjelesna i zdravstvena kultura

(...) da sam sa Varadina skakao u Dunav, da su za mnom pucali i da sam tako doplivaao u Beograd. (Matoš, 1973: 263)

5.6. Povijest

Krajem XVIII. vijeka već je naše visoko plemstvo u većini za hrvatske heroizme izgubljeno. (Matoš, 1973: 94)

Richard Lavskog Srca pojede u Saint-Jean d'Acre mjesto brava pečena Crnca. Prvu viljušku u Europi ima Eduard I, ali samo za voće, a u Francuskoj se viljuška javlja tek na dvoru Henrija III. (Matoš, 1973: 278)

5.7. Politika i gospodarstvo

Kao pravom artistu bijaše mu politika antipatična. U stihovima P. Duponta hvali »neizmjernu ljubav za republiku«. (Matoš, 1973: 59)

Pravaši, najmoćnija stranka u zemlji, programom jedinstvenija od koalicije, ne mogu se sjediniti zbog osobnih pitanja: nevjerovatnost, da nije žalosna istina. (Matoš, 1973: 109)

5.8. Sociologija

Čamajući četiri godine u sužanjstvu, buneći se po nekoliko puta uzaman protiv svojih krvopija, najzad bi otkupljen za 500 zlatnih škuda baš u času kada je trebao biti prikovan za ropsku galiju. (Matoš, 1973: 9)

5.9. Filozofija

Pitagora donosi sa dalekih putova misao o seljenju duša, a otac besmrtnosti Platon idealise tu ideju. (Matoš, 1973: 12)

Ideje – naročito moralne – su ljudi. Ljudi su ideje, i mi samo zato ne poznajemo mnogih misli jer su nam nepoznati mnogi ljudi. (Matoš, 1973: 175)

5.10. Biologija

Prolazimo pored zelenih ostrva, i sa njih nam već izdaleka pada na raznježene grudi jak miris savske flore. U modrom zraku svaki čas po roj ptica močvarica hijeratičnih, protegljastih i ravnih vratova. A kopci, sokolovi i kraljevski orlovi ne lete, već plivaju u gospodskom tempu. (Matoš, 1973: 14)

5.11. Geografija

(...) vrati se u Italiju gdje ga na novom putovanju iz Napulja uhvati gusar Mami, Arnautin, i proda u Alžir kao roba. (Matoš, 1973: 9)

Kao Zagorje, Gorski kotar, Pokuplje i jadranski otoci, ti si potencirano hrvatstvo. (Matoš, 1973: 32)

U selu Privlaci blizu Vinkovaca zavolio sam lijepu, garavu Šokicu. (Matoš, 1973: 262)

5.12. Matematika

90% naroda, seljaštvo, u političkom je smislu budnije. (Matoš, 1973: 144)

6. Pjesme, Pečalba

Pronaći tragove znanja u petom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Pjesme, Pečalba* bio je zadatak kolegice Nine Dragaš. Najviše tragova znanja kolegica je uočila iz hrvatskog jezika i književnosti, stranih jezika i likovne kulture. Najmanji broj zastupljenih tragova znanja je iz kemije, matematike i fizike, dok medijska kultura nije zastupljena ni u najmanjoj mjeri.

6.1. Hrvatski jezik i književnost

Kao ono Hasanaginicu, za teater ti je aranžiši! (Matoš, 1973: 130)

Sjećam se Reljkovića i mog posljednjeg sastanka sa bolesnim, na smrt spremnim Josipom Kozarcem. (Matoš, 1973: 194)

Ko Petrarca Lauru jutros sam te snio (Matoš, 1973: 30)

6.2. Strani jezici

Regnum regno non praescribit leges. (Matoš, 1973: 16)

A kip joj veli: majko audiant reges. (Matoš, 1973: 16)

A Mora hladno šapće: „Keine Gnade“. (Matoš, 1973: 52)

6.3. Glazbena umjetnost

Do prekogroblja kliče zlatna arija (Matoš, 1973: 24)

U gradu tom je vilovo Lisinski (Matoš, 1973: 74)

6.4. Likovna umjetnost

Pored sive palače i crkvice marije Medicis (današnji senat) – crveni muzej Luxembourg s remek – djelima moderne i najmodernije umjetnosti, a preko puta od palače Luxembourg ona gostionica (Foyot) kamo baci bombu naivni anarhista. (Matoš, 1973: 204)

6.5. Tjelesna i zdravstvena kultura

Boksati u rebra zna i Miloglasna Mira! (Matoš, 1973: 85)

Vježbanjem postaje heroj. (Matoš, 1973: 189)

6.6. Povijest

Odlaskom kazališta u Donji grad izgubio je Grič posljednji ostatak svog aktivnog života. (Matoš, 1973: 176)

I rosi suzom spomen Gupca Matijaša (Matoš, 1973: 55)

Taj Prometej, žrtva haeckelskog monizma (Matoš, 1973: 12)

6.7. Sociologija

Ideal vam je: brzo ženit se (Matoš, 1973: 22)

Ovaj narod je do duše glup, ali je neopisivo zdrav i dobar. (Matoš, 1973: 164)

6.8. Filozofija

Njegovu misao nakon Rousseaua i filantropa prihvaća Herder, kveker Burritt, pa i toliki moderni koji osnivaju Međunarodnu ligu mira. (Matoš, 1973: 263)

Da se ne bojim pretjeranosti, ustvrdio bih da je kultura nastojanje oko što lakšeg, što intenzivnijeg i ugodnijeg flaniranja², jer sve flanira, sve se kreće – kako veli Mudrac: - i sunce i bacil, i molekuli i misao, a znanosti su zapisci tih flanerija. Kemija je flaniranje elemenata, astronomija flaniranje planeta.³ (Matoš, 1973: 203)

6.9. Teologija

Gdje je oltar dobrog Boga staroga (Matoš, 1973: 19)

I dok ja tu ležim i crkavam kao gubavi Job i kao Lazar pod pločama groba, napolju pjeva već sunce po krovovima (...) (Matoš, 1973: 161)

6.10. Biologija

A, vani sunce sja, crveni se lubenica kao slatki osmijeh na dragom mladom nekom licu, mikroskopske dlačice kao na zreloj breskvi... (Matoš, 1973: 159)

Maćehica ćuti ispod rosne vaze, U kadifi bajne boje joj se maze. (Matoš, 1973: 27)

6.11. Geografija

Od kud je iz Rima, iz Pariza (Matoš, 1973: 9)

Žut ko zavist, Kina, Japan, grijeh (Matoš, 1973: 83)

² Igor Gajin u svojem članku zapisuje da među Matoševim redcima nalazimo širok prostor za imenovanje svega i svačega flanerijom jer je egzaltirano doživljavao svaki vid kretanja kao potvrdu i afirmaciju flanerističkog ideala kulture: od krvotoka u ljudskom organizmu do kruženja nebeskih tijela, uključujući gibanje baš svega u tom dijapazonu. Nemeć dodaje da Matoš ne robuje ograničenju pojma flâneur koji je čvrsto vezan uz grad, urbanu scenu i arhitekturu, već još više razmiče granice flanerije. Više u: Igor Gajin, Varijacije, odjeci i tragovi matoševskog flanerizma u izboru iz suvremene hrvatske proze, Poznanskië studia Slawistyczne, 2014.

³ U članku Matošev Cvijet sa raskršća – alegorijom do konfiguracije sebstva, Ružica Pšihistal navodi da je upravo Matoš taj koji je figuru glanera uveo u hrvatsku književnost, kao tipično impresionistički proizvod urbane kulture i estetike ulice. Više u: Ružica Pšihistal, Matošev Cvijet sa raskršća – alegorijom do konfiguracije sebstva, Poznanskië studia Slawistyczne, 2014.

6.12. Fizika

Cijele godine života prođu kraj vas jednoličnošću rijeke i blijedim indiferentizmom tihog, visokog oblaka, dok ima časova u kojima je svaki vremenski atom nezaboravan događaj koji vas je zauvijek obilježio i ožigosao. (Matoš, 1973: 159)

7. O hrvatskoj književnosti I

Pronaći tragove znanja u šestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *O hrvatskoj književnosti I* bio je zadatak kolegice Isabell Hudorović. Budući da sam svezak u svoj naziv uključuje hrvatsku književnost, najviše tragova znanja kolegica je pronašla iz predmeta hrvatski jezik i književnost, a slijede povijest, politika i gospodarstvo, socijologija i teologija kao najzastupljenija znanja u knjizi. Biologija, kemija i matematika broje tek nekoliko primjera, dok se tehnička kultura, tjelesna i zdravstvena kultura i informatika uopće ne spominju.

7.1. Hrvatski jezik i književnost

Silvije Strahimir Kranjčević, kojemu je posvećena četverodimenzionalna pjemsa Lanci. (Matoš, 1973: 18)

(...) Romantik krade naturalističke opise, epska pjesnikinja idilske i lirske momente, tragik (koji je dosad krao samo iz tragika i bio poznat sa svoga saulisma) lijepo uzima građu iz hitorijskih romana, pače ih spravlja nepromijenjene. (Matoš, 1973: 38)

Dostojevski, Tolstoj, Gogolj, Turgenjev, a osobito Gorki, islno su me zanosili. (...) (Matoš, 1973: 94)

7.2. Strani jezici

Il n'est pas en Europe une littérature plus opprimée et plus triste que la nôtre. (...) (Matoš, 1973: 62)

Pas la couleur, rien qqe le nuance - (Matoš, 1973: 20)

7.3. Glazbena umjetnost

Taj umjetnički trijumvirat živi u grčevitom, razuzlanom, fantastičnom svijetu gdje se sluša Wagner, Beethoven i zavode Elvire pod "krvavim suncem". (Matoš, 1973: 129)

(...) i u kojemu slikar Rops "igra na svojoj liri", oborio se vrli junoša na sve, starije i mlađe pisce koji dadoše poštu dičnom starini. (Matoš, 1973: 30)

7.4. Likovna umjetnost

Watteauov je pejzaž divan vrt koji postoji ili može postojati, dok je Xeresova priroda obično onaka kaka je u dubini drevnih slika (ili – na kazališnim kulisama). (Matoš, 1973: 50)

7.5. Medijska kultura

Matica hrvatska obvezala se da će pomagati izdavanje Vijenca, i taj stari, konzervativni list dođe pod redakciju naprednije Đalskoga i prononsiranog moderniste Dežmana, (...) (Matoš, 1973: 87)

7.6. Povijest

Jer, kako je poznato, mi za novije doživljaje našeg naroda, za naš javni život u 19. vijeku "povjestice svoje ne imamo", nemajući čestite historije ni o sudbonosnoj 1848. godini, nemajući prema tome ni povjениčnog shvatanja za našu suvremenost, za pojave kao Nagodba, pa Ilirizam i nacionalizam, Strossmayer i Starčević. (Matoš, 1973: 189)

Prosvjeta je "bajna zvijezda" koju zapali na nebu hrvatskom vladika Strossmayer⁴ (...) (Matoš, 1973: 55)

(...) Na njemu sjedi tijelo u odijelu po najnovijem kroju, a na vrhu s blazirano-ukočenom glavom. Na podnožju se čita jasno Napoleon IV (...) (Matoš, 1973: 38)

7.7. Politika i gospodarstvo

Premda su suradnici Hrvatske misli, po njihovom priznaju, manje sentimentalni, manje stračevićanci i realniji od nas, njihovi politički članci mi se vrlo sviđaju. (Matoš, 1973: 72)

⁴ Mirko Ćurić isitče da je Strossmayer česta tema Matoševih tekstova, dok u obrnutom smislu gotovo i nema referenci, osim Strossmayerove odbijenice Matošu u kojoj piše da mu neće poslati novac. Naime, Matoš šalje pismo te u njemu izražava svoje divljenje Strossmayerovu djelu, napose mecenatstvu spram umjetnika, te ga, shodno tome, moli za financijsku pomoć je je u Beogradu u teškoj oskudici. Više u: Mirko Ćurić, Antun Gustav Matoš i Đakovo, Poznanske studia Slawistyczne, 2014.

Zadruga kao problem socijalan, psihološki i ekonomski bijaše pripovjedaču našeg proletarijata nešto sasvim novo, špansko selo, i nije čudo što ga je tako površno obradio. (Matoš, 1973: 119)

7.8. Sociologija

A već položaj žene – osobito žene seljačke – vapi u nebo. (Matoš, 1973: 43)

Položaj žene u klasičnoj Crnoj Gori, gdje žena dirinči kao marva, a muž "vitez" i junak i leventuje, (...) (Matoš, 1973: 43)

I kod nas počinje biti feminizam jedno od najvažnijih socijalnih pitanja. (Matoš, 1973: 83)

7.9. Psihologija

Njegova konačna ludost i smrt je vrlo površno psihološki motivirana. (Matoš, 1973: 120)

Pored toga, autor bi Myrrhe trebao biti vješt i dubok psiholog, jer opisuje tragiku incesta, dakle najzakučastiji i najrjeđi moralni proces, siže jednog Sofokla, Byrona, Shelleya (Cenci). (Matoš, 1973: 67)

7.10. Filozofija

Ovaj naivni Sokratovac ne imadaše samo snage da se kuša upoznati, nego pokaza i krpu svoje duše, premda ga, dajbudi, razočarala poput mnogog površnijeg čitaoca. (Matoš, 1973: 32)

Nas bez sumnje nije pokvario Platon, Spinoz ili Shopenhauer. Nas su češće kvarili nezreli autori, neprokuhani citati, nepismenost i ograničenost. (Matoš, 1973: 73)

7.11. Teologija

Moj velebni Kain, moj gigantski Holoferne (?), moj titanski Juda, (...) (Matoš, 1973: 28)

Biblijina riječ je bila: i zemlja je u prah pala.

A na nju se vasiona itd. (Matoš, 1973: 16)

7.12. Biologija

(...) *da pred njegovom užasnom grimasom zamre puzava krv u žilama domaće podlosti.* (Matoš, 1973: 179)

7.13. Geografija

Tamo u onom župnom vinogradu, puče divan pogled na naš Zagreb⁵, - tako divan izdaleka, na ravnici, rijeku, dolove i brežuljke, tamo u onoj vili možete čitati Horaca, Vergilove Ladanjke i Teokria, tamo pored hrastove šume u latiniziranom pejzažu bliži ste svijetu i oblaku. (Matoš, 1973: 137)

7.14. Matematika

Bijedne djevojčice moraju svaki dan najmanje dvadeset i sedam puta čitati "Oče naš", "Zdrava Marija" i "Slava Ocu" - dakle 81 molitvu dnevno. (Matoš, 1973: 85)

8. O hrvatskoj književnosti II

Pronaći tragove znanja u sedmom Matoševu svesku *Sabраниh djela* pod nazivom *O hrvatskoj književnosti II* bio je zadatak kolegice Valentine Kovačević. Kao i u prethodnom svesku, i u ovome će dominirati tragovi znanja iz predmeta hrvatski jezik i književnost. Osim toga, zastupljeni su tragovi znanja iz predmeta povijest, politika i gospodarstvo, sociologija i filozofija. Tragovi znanja iz ostalih predmeta nešto su manje zastupljeni.

8.1. Hrvatski jezik i književnost

Kao Petar Petrović, Turić kao pripovjedač ima smisla za sve osim za pojednica, individum. (Matoš, 1973:48)

Ante Kovačić nije od onih pisaca koji znaju što nitko ne zna, a ne znaju što svaki zna. Njegov značaj i talent su mnogo viši od njegove literarne inteligencije, inteligencije prosječnog ondašnjeg našeg intelektualca. (Matoš, 1973:67)

⁵ Motiv Zagreba vrlo je čest u Matoševim *Sabраниm djelima*, a Katica Čorkalo Jemrić piše da je Matoš ljubav prema Zagrebu upisao u pjesme i brojne prozne zapise, *izričito se nazivajući Zagrepčaninom i neuvijeno iznoseći zanosne osjećaje prema gradu uz koji ga vežu dječake i đačke uspomene, zadivljenost kulturnom poviješću i krajolicima, a nadasve do bola žarko, romantično rodoljublje.* Više u: Katica Čorkalo Jemrić, Projekt Matoševa spomenika u Zagrebu godine 1938. s pregledom vrijedne likovne „matošiane“, *Poznanske studija Slawistyczne*

Kosor nam je donio Požar strasti sa preporukom H. Barha i Przybyzewskega. (Matoš, 1973:152)

Oko četrdeset surovih solecizama našoh u Bijegu. Cihlar npr. upotrebljava izraz spiskati (potrošiti, proćerdati) za pojam piskarati, šarati. (Matoš, 1973: 31)

8.2. Strani jezici

Da ga je vidio koji Hamburžanin, rekao bi : ist der Kerl verrückt!? (Matoš, 1973: 16)

Wir haben auch unsere Alten und Jungen, unsere Antimodernisten und Modernisten gehabt. (Matoš, 1973: 25)

8.3. Glazbena umjetnost

Međutim virtuoz može svirati, i obično svira, tek tuđe kompozicije, a liričar svira i pjeva sam sebe, jer je komponista, a to se ne da naučiti. (Matoš, 1973: 158)

8.4. Medijska kultura

Kako ima uvijek i priloga u izobilju, taj list samo zbog toga neuredno izlazi jer ne ulazi na vrijeme u štampu u Dioničkoj tiskari. Ta tiskara štampa taj list tek onda kada – nema dugoga posla, kako nam se čini. (Matoš, 1973: 115)

8.5. Tjelesna i zdravstvena kultura

U zdravom tijelu zdrava duša. Mačevanje, gimastka, jahanje, treba se najširoj školskom i javnom propagandom širiti kao temelj narodnoj našoj energiji, a pješačenje, turistika, plivanje, trčanje na svježem zraku su najzdravije vježbe, pristupačne svakome tko nema prilike ojačati i osvježiti se poljskim poslovima i lovom. (Matoš, 1973: 131/132)

8.6. Povijest

1887. i 1878. radi cijela omladina bez obzira na stranačku boju kod almanaka Hrvatskog doma. (Matoš, 1973: 62)

Pored jadne smrti bana Jelačića i Franje Kulmera ne zaboravimo da je Slaven Majkov 1876. tvrdio je narod hrvatski djelo austrijske policije, da je Ilir Mažuranić kod državnog odvjetništva progonio Bogovića i Filipovića (...) (Matoš, 1973: 65)

1893. svršava se gradnja Romanske škole sa pjesnicima Du- Plessysom, La- Tailheom, a Moreas sve se više udaljuje od simbolizma, rugajući se kao Barres tuđinskim štetnim utjecajima, švapskoj Minervi i Englezu, prvorodencu dostojanstvenosti. (Matoš, 1973: 75)

8.7. Politika i gospodarstvo

Pretvorivši se kasnije u političku stranku sa pokojim obzoraškim programom, probrativši se iz liberalno- katoličkog obzoraštva u radikalnu, antiklerikalnu obzorštinu, odbio je od sebe taj pokret sve koji je bijahu nagodbenjaci i jugoslavjani, svojatajući međutim monopol slobodoumlja za sebe, kao da onaj tko nije slavosrb i nagodbenjakne može biti savremen i napredan čovjek. (Matoš, 1973: 50-51)

Treba naime znati da u Beogradu, hvala radikalnoj politici i opancima u Skupštini, nije legantno biti demokrat kao ovdje kod nas, u domovini demonkracije Franje Supila i braće Radića. (Matoš, 1973: 105)

8.8. Sociologija

Između Domovine i proletarijata u ma kojem obliku danas ne može biti nikakve razlike kao u zemljama što kao Njemačka ili Francuska nisu poput Hrvatske u položaju radnika kojemu se ne otima samo kruh, novac, nadnica, nego i jezik, pravo opredjeljenja, duša! (Matoš, 1973: 39)

Seljak si mora pomoći sam, samo vlastita inicijativa spasava čovjeka, dakle i seljaka – zaključuje pisac kao seljački prijatelj, ali spaz za seljaka ne vidi u kakvoj seljačkoj politici kojom živu na tuđi račun i imaju hljeba bez motike demagozi kao Drmačići u stilu braće Radić i Lovrekovića, već u moralnom i kulturnom preporodu našeg ratara. (Matoš, 1973: 86)

8.9. Psihologija

Kao intelektualac ima Livadić ukus za psihološku analizu, a kao lovac ima vrlo jako osjećanje za prirodne ljepote. (Matoš, 1973: 71)

Pošto je lirizam monolog jedne duše, ove novele su većinom lirske slike kao svaka psihološka autoanaliza, pa i onda kad opisuju kakv tuđi, objektivni, nesubjektivni događaj duševni. (Matoš, 1973: 69)

8.10. Filozofija

S. Debeljak je dakle optimist, ne sluteći koliko je zla zadala čovječanstvu, naročito racionalističkoj staroj Francuskoj ta kobna pretpostavka Jean- Jacquesa, koja je u svom naivnom aforističnom tonu negacija svake moralne evolucije. (Matoš, 1973: 87)

Poznata je stara borba između egoističnog i altruističkog morala koja je u posljednje vrijeme našla u Tolstoju i Nietzscheu dva glavna – jer najparadoksalnija – predstavnika. (Matoš, 1973: 153)

8.11. Teologija

Dok mu otac bijaše u religiji dosta indiferentan, on je ostao dobar kršćanin. (Matoš, 1973:64)

Zaboravio je da je sv. Augustin prvi apostol netolerancije i uplašio se od umjetnosti kao što su se prvi kršćani krišom krstili i zviždali kroz zube u prisutnosti poganskih spomenika. (Matoš, 1973: 100)

8.12. Biologija

Flora primorska poznata je piscu kao more i tamošnja ljudska biljka, pa tu vidite vite čemprese, procvjetale oleandre, stare smokve, sitni crveni morganj, srebreni pelin, bodljikavi bodul ametistove boje, grmić žutikovine, aleje poznatog pajasena, dud, tamarindu, bosiljak, kuš i sitno smilje u monotonij pjesmici šturka i zujanju kržljave borovine nad modrim morem i usijenim sivim kamenom. (Matoš, 1973: 206)

Ako je imao meningitis, bolest od koje se umire za dva-tri dana, kako su ga na cičoj zimi mogli na kolima živog dovući u daleki Stenjevac? (Matoš, 1973: 80)

8.13. Geografija

*Samobor se opet pokazao kao mjesto dostojno svake pjesničke ljubavi: kao gradić gdje kroz hrvatski osvit prvi puta jeknu iz Livadićeve kurije, koja još stoji uz žubor potoka i pod grana topola, jablana i crnogorice- Još Hrvatska nij' propala!*⁶ (Matoš, 1973: 83)

9. O srpskoj književnosti

Pronaći tragove znanja u osmom Matoševu svesku *Sabраниh djela* pod nazivom *O srpskoj književnosti* bio je zadatak kolegice Mateje Lončar. Najviše tragova znanja kolegica je pronašla iz predmeta hrvatski jezik i književnost, a zatim iz stranih jezika, povijesti, politike i gospodarstva, sociologije, psihologije i teologije. Najmanje je tragova pronašla iz glazbene kulture, biologije, kemije, fizike, matematike i medijske kulture, dok je iz tehničke kulture i tjelesne i zdravstvene kultura pronašla samo po jedan.

9.1. Hrvatski jezik i književnost

Postoji li propadanje poezije kad imamo Đalskog i Lazarevića, Vojnovića i Veselinovića, itd.? (Matoš, 1973: 37)

(...) ne daje samo feljtona kao sasvim novu literarnu vrstu u našoj književnosti koju je s tolikim uspjehom kod nas udomaćivao A. Šenoa, J. Jurković, A. Starčević, A. Kovačić, J. E. Tomić (...) (Matoš, 1973: 31)

U njima nema ni trunca pravog naturalizma. ... Nije li naturalizam i realizam u djelima svojih tvoraca i predstavnika razasuo svijetlu poeziju po svim sitnicama neizmjernog ljudskog života. (Matoš, 1973: 37)

Autor je htio da napiše veliki roman, i postigao je to dijalogima, beskrajnim, užasnim, grozovitim dijalogima svojim. (Matoš, 1973: 55)

9.2. Strani jezici

U Pesmama nema ni onoga „Greift hinein in's volle Menschenleben. (Matoš, 1973: 36)

⁶ U ovome ulomku Matoš govori o ljepotama grada Samobora, ali to nije prvi put da Matoš spominje Samobor. Naime, Matoš je cijeli jedan *esej-putopis* pod nazivom *Iz Samobora* posvetio Samoboru. U tome eseju Matoš je postavio *povijesni slijed hrvatske književnosti – od prvog imenitelja hrvatskoga tekstualnog subjekta Marka Marulića pa do moderne hrvatske književne slike devetnaestog stoljeća: Stanko Vraz, August Šenoa, Ante Kovačić i Ksaver Šandor Gjalski*. Poveznica eseja-putopisa sa *Sabranim djelima* je u tome što kao i u *Iz Samobora*, tako i u *Sabranim djelima* Matoš spominje književnike kao što su Marulić, Vraz, Gjalski, Šenoa, Kovačić i mnogi drugi. Više u: Goran Rem: *Matoš i postmoderna, A.G.M. kao matrix hrvatske književnosti*, *Poznanskie studia Slawistyczne*, 2014.

Mach' kein Theater (Matoš, 1973: 53)

Gaudeamus! Post mortem nulla voluptas. (Matoš, 1973: 20)

Ako je istina ona: Corgito, ergo sum, - onda je J. Tomić na nekoliko svojih Pjesama bio pokojni.
(Matoš, 1973: 30)

Qu'est-ce que la. (Matoš, 1973: 84)

LA faute de l'abbe Mouret (Matoš, 1973: 77)

9.3. Glazbena umjetnost

Kao gluvak što lupajući po glasoviru mora da naiđe na skladnije tonove, tako je (...) (Matoš, 1973: 77)

(...) kao kakva nenadana melodija koja se pokatkada čuje kada orkestar udešava instrumente.
(Matoš, 1973: 78)

9.4. Likovna umjetnost

U Limunaciji na selu pokazuje se autor kao savršeni slikar en miniature. ... Silesija epizodskog crtanja zadržava tok ionako neznatne radnje, a jasne konture i najsporednijeg lica zasjenjuju junaka priče. (Matoš, 1973: 15)

Kontrast je ovdje, izmiješala se harmonijski svjetlost sa sjenom, a te naokolo nesuvisle slike postaju glavama jednog romana. (Matoš, 1973: 23)

9.5. Medijska kultura

Mi još nemamo književničkog udruženja koje bi štitilo klasne interese naših književnika (...) Zato su srpski književni listovi klikaši i koterejski listovi. *Letopis Matice srpske, (...)* On je u Letopise pustio radove koji ne bi bili ni za zagrebački Dom i svijet. (...) *Brankovo kolo (...)* Srpski književni glasnik. (Matoš, 1973: 185)

9.6. Povijest

Nagađa se doduše da je u Judeji bio neki Publ. Cornelius koji je jamačno napisao ono apokrifno pismo senatu u kojemu opisuje spoljašnost Hristovu, ali ovaj Lenatus bijaše Pilatov prethodnik u službi. (Matoš, 1973: 24)

(...) Tacit, glavni njihov historičar (...) (Matoš, 1973: 280)

9.7. Politika i gospodarstvo

Buna u Braziliji nije ni bila „socijalistička nego republikanska; odobrit će ju dakle i ružičasti republikanci, dakle cijela Amerika i Francuska i Švicarska, da ne spominjemo drugih silnih stranaka. (Matoš, 1973: 16)

Sve tri političke stranke u Srbiji utrkivahu se upravo za milošću naroda. (Matoš, 1973: 66)

Država je gromobran (...) a političari su tutori (...) (Matoš, 1973: 99)

9.8. Sociologija

Obična dakle žena je - kao što su obične vode. Ali emancipovana žena, žena budućnosti, bit će kao para – sicuti famus.⁷ (Matoš, 1973: 33)

Čovjek je individuum i mjehurić tzv. društva. (Matoš, 1973: 107)

9.9. Psihologija

(...) iako se kod većine njih vidi da izbjegavaju opisivanje gigantskih karaktera i situacija – kako li često zabarušuje ljepotom prekrasnog stila golotinju psihološkog crtanja! (Matoš, 1973: 23)

Životinje imaju nešto od onoga što se zove razum, ali nemaju slobodne volje. Po njoj postaje čovjek moralno biće. Sam Darwin kaže da su moralne osobine najdublji jaz koji puče među nama i životinjama. (Matoš, 1973: 27)

9.10. Filozofija

⁷ U Matoševim *Sabranim djelima* često se pojavljuje motiv emancipirane žene. O ženi u Matoševom opusu, točnije na primjeru *Cvijeta* sa raskršća pišu Tvrtko Vuković i Ivana Žužul u svojem članku *Hermafroditiska žena. Retorika spolnosti i femininosti u novelistici A.G. Matoša (na primjeru Cvijeta sa raskršća)*. Više u: Tvrtko Vuković, Ivana Žužul, *Hermafroditiska žena. Retorika spolnosti i femininosti u novelistici A.G. Matoša (na primjeru Cvijeta sa raskršća)*, *Poznanske studije Slawistyczne*, 2014.

Volja je možda najtavniji i najdublji problem u ljudskoj naravi. (Matoš, 1973: 26)

Materijalizmom zovu se filozofski sistemi koji pojave i intelektualnog i fizičkog svijeta tumače kao posljedice samo jednog uzroka, kao djeljstva jedne apsolutne materije, jednog monona. U novije je doba doduše materijalistički monizam postao osvjeđočenje mnogih dubokih mislilaca, ali on nije nov. (Matoš, 1973: 35)

9.11. Teologija

To vam je vrag, sotona, đavo, daba ili šejtan, kačestvo paklensko itd. (Matoš, 1973: 110)

(...) na ramenima mu kao Mojsiji munje. (Matoš, 1973: 332)

9.12. Biologija

Ima ih koji proučavaju jezik majmuna. Neki Amerikanac je nedavno prostudirao jezik mačaka, koji mu se čini vrlo nježan i milozvučan. Jaša nam Tomić opisuje govor cvijeća. (Matoš, 1973: 30)

9.13. Geografija

(...) trebalo bi tačno poznavati svu Šumandiju: sva ona gnijezda iz kojih izlijetahu srpski orlovi: sva ona mjesta koja se napojiše krvlju turskom ili hrišćanskom. (Matoš, 1973: 52)

9.14. Matematika

Knjiga nije malena: ima $243\frac{1}{2}$ odabranih stranica, a prča o iluminaciji u toj „Limunaciji“ dopire tek do ne – devetnaeste, do posljednje glave, do str 238. (Osamnaesta je glava prava glava). Dakle: $238-214=24$. U ovo 24 stranica (držeci se naslova) ist des Pudels Kern, tu je „pinčikino“ (tako zove pisac Ljubičino psetance) jezgro. Kanjiga – kako rekoš – ima $243\frac{1}{2}$ stranice.

$$243\frac{1}{2} : 24 = !$$

Da gradne li nerazmjernosti između ljuske i jezgra, između uvoda i priče! (Matoš, 1973: 11)

10. O stranim književnostima

Pronaći tragove znanja u devetom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *O stranim književnostima* bio je zadatak kolegice Brigite Mikajević. Ona je zaključila da se u ovome svesku recepijent prije svega susreće sa znanjima vezanima uz hrvatski jezik i književnost, povijest, geografiju, teologiju i filozofiju, a da se znanja iz kemije, fizike, tehničke kulture, politike i gospodarstva, sociologije i tjelesne i zdravstvene kulture pronalaze tek u tragovima.

10.1. Hrvatski jezik i književnost

Vraz i Šenoa su puni franceskog utjecaja, naročito Berangerovog, a Janko Drašković je donio svoje ilirske simpatije iz Pariza. (Matoš, 2008: 233)

Članak o Gaju i ilirstvu je napisan po djelu dra V.Deželića u Akademijinom izdanju, članak o Rajiću i D.Obradoviću po Skerličevoj lijepoj knjizi, toliko osporavanoj u polemikama dra S. Stojanovića, a Moliere u Dubrovniku po akademijском radu našeg Tome Matica kao i članak o Gusli Merimeeovoj. (Matoš, 2008: 234)

Stanko Vraz nije najveći pjesnik ilirske periode jer onda već pjeva Preradović (Prvijenci 1846.) i Ivan Mažuranić. (Matoš, 2008: 237)

10.2. Strani jezici

Dans tout ce qu'on achete et dans tout ce, qu' on vend,

Compromise la conscience, et dans les phenomenes

De l' enregistrement, du timbre et des domaines. (Matoš, 2008: 35)

Wustenkönig ist der Löwe;

Will er sein Gebiet durchstreifen... (Matoš, 2008: 115)

10.3. Glazbena umjetnost

Valja uništiti vladanje pjevača i ljudski glas ne smije biti važniji od orkestralnog instrumenta. (Matoš, 2008: 222)

Svaki muzičar mora biti ujedno autor svog libreta (kao R. Wagner). (Matoš, 2008: 222)

10.4. Likovna umjetnost

Ne valja slikati ljudsku figuru, već atmosferu oko nje. (Matoš, 2008: 221)

Desele su slikari vazda prikazivali pojave pred nama, a odsele će biti sam gledalac središte slike.
(Matoš, 2008: 221)

10.5. Povijest

Krvna osveta, handžari, borba između "Morlaka", Turaka i hajduka, slijepi guslari – sve je to opisano kao da su "Morlaci " neka vrsta talijanskih savremenika Grka i Rimljana. (Matoš, 2008: 21)

*Vremena se mijenjaju i potlačeni Mađar iz godine 1848, još jučer slavljem i laskan kao jedini predstavnik slobode u Austro-Ugarskoj, tlači sad već četrdeset godina sam.*⁸ (Matoš, 2008: 68)

Ruga se gusarskom talijanskom "junaštvu" u Tripolisu i ne btani Istok samo od Talijana već od svih nazovi- kršćanskih Europljana, pa tvrdei da su Latini nakon pobjeda ipak najmilosrdniji.
(Matoš, 2008: 199)

10.6. Psihologija

Psihologija je Barresova puna sofizama, puna nelogičnih tendencioznih zaključaka, osobito onda kada iz duše paysagea čita po svojoj miloj voljici. (Matoš, 2008: 13)

10.7. Filozofija

Kao Kantu što u praksi ostaje imperativna savjest, tako njima ostaje volja. (Matoš, 2008: 10)

Descartes ima – poput Rousseaua- dvoje-troje nezakonite djece. (Matoš, 2008: 23)

Platon bi u takvoj superiornoj zemlji poludio, ako se ne bi propio kao Poe ili pobjegao kao Byron ili Shelley, što odoše id domovine canta. (Matoš, 2008: 37)

10.8. Teologija

⁸ U Matoševim *Sabranim djelima* može se uočiti da nije bio preveliki ljubitelj Mađara. Čak štoviše, često bi im se narugao ili isticao koliko je hrvatski narod bolji od mađarskoga. O Matoševu odnosu prema Mađarima piše Zoltan A. Medve koji kaže da je Matošev uzrok nemilosrdne pogrde Mađara (...) u hrvatskom nacionalizmu protiv Mađara. Više u: Zoltan A. Medve, *Supstancijalni i diseminirani Matoš*, *Poznanskie studia Slawistyczne*, 2014.

U Stambulu nikad ne prestajše bogoslužje kršćansko, a Židovi gonjeni naročito iz Španije zelotstvom kršćanskim, nalaze u Turskoj utočišta kao toliki politički bjegunci i mučenici. (Matoš, 2008: 200)

Crkva, kamen Petrov, ipak ostade, jer mnogi protivnici njeni ne nastojeći iščipati samo ono što se obično zove klerikalizam i što je u stvari neopravdano posizanje svećeničke kaste za političkim i duhovnim neograničenim vodstvom krštenog svijeta, već negirahu sam religijski momenat, samu vjersku potrebu, isto tako važnu kao što je naš nagon za logičnim upoznavanjem istine. (Matoš, 2008: 210)

10.9. Biologija

Zmija, ptica, riba – labud je složen kao priroda. (Matoš, 2008: 14)

Slonovi, lešinari, leopardi i bivoli, svi tragični, što ih pase taj divovski čobanin po bakarnim krajevima, čine se autobiografijom (...) (Matoš, 2008: 28)

10.10. Geografija

Propješačivši oprezno Belgiju, javi se kao plaćenik holandske vojske i okrene za Sundajski zaljev, ma otoku Javi. (Matoš, 2008: 75)

Henri, Rene, Albert, Guy de Maupassant rođen je 5. kolovoza 1850. u zamku Miromesnilu, općine Tourville-sur-Arques, 8 kilometara od primorskog Dieppea. (Matoš, 2008: 45)

10.11. Matematika

Europa može sve manje i manje konkurirati Americi, jer ima oko 9 milijuna vojnika, a Savezne Države 66.000. (Matoš, 2008: 37)

11. Theatralia, O glazbi

Pronaći tragove znanja u desetom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Theatralia, O glazbi* bio je zadatak kolegice Anite Pavlović. Ona je pri iščitavanju pronašla tragove znanja ponajviše iz predmeta hrvatski jezik i književnost, njemački jezik, glazbena kultura, medijska kultura, politika i gospodarstvo, filozofija i povijest, dok se u manjoj mjeri javljaju reference na područje likovne kulture, kemije, fizike, biologije, prirode i društva.

11.1. Hrvatski jezik i književnost

Grčka tragedija je nesumljivo najsavršeniji i najveličanstveniji dodanašnji pjesnički oblik. (Matoš, 1973: 103)

Kosor jednostavno je prenio ruski tolstojevski svijet u slavensko selo bez obzira na vjerojatnost. (Matoš, 1973: 191)

I nas je ta Sirena, kao Vesna rođena u slavnoj pjesmi, zanjela i nezaboravno očarala, sasvim kao i A. Šenou, M. Cara i I. Vojnovića. (Matoš, 1973: 206)

Nije poznavala istočnog dijalekta, a danas bi se po njezinom izgovaranju mogla napisati knjiga o srpskom akcentu. (Matoš, 1973: 22)

11.2. Strani jezici

Ich schweige seit langer Zeit über unsere Theaterverhältnisse weil die Theaterintendant eine jede Kritik als ein Attentat auf unsere nationalen Erungenschlaften darzustellen bemüht ist. (Matoš, 1973: 128)

Dieselben schlechten Diesente hat die Regierung unser jungen Kultur mit ihren Maler und Bildhauer protektionismus geten. (Matoš, 1973: 112)

Venit, vidit, vicit. (Matoš, 1973: 22)

Deus ex machina. (Matoš, 1973: 39)

11.3. Glazbena umjetnost

I orkestar nas je iznenadio novom muzikom, Lecoqovom i Strausovom. Dabome da je ta muzika nova tek u Pozorištu, naročito Straus. (Matoš, 1973: 50)

Od Slavena jedva čusmo malo češke muzike, i to Dvoržakovu operu u divnoj interpretaciji, hvala naročito nenadoknadivoj Maji Strozzi. (Matoš, 1973: 207)

Rigoletto je dakle sasvim uspio, kao muzika i kao režija, (gosp. Raić), pa sa zadovoljstvom bilježimo ovaj lijepi uspjeh hrvatske opere. (Matoš, 1973: 269)

11.4. Likovna umjetnost

Slikar Vladimir Branijevski ima taj specijalitet, da se u njega zaljubljuju – kao u famoznog Ciganina RigoJancsija ili u njegovog slikarskog koleguFolkija – aristokratske djevojke. (Matoš, 1973: 38)

Tko želi slikati za besmrtnost, treba da slika budale. (Matoš, 1973: 119)

11.5. Medijska kultura

U novije vrijeme govori se o dekadenciji evropskog pozorišta i to opadanje nije konstatovao sami fini A. France u svom najnovijem utopističkom romanu Na bijelom kamenu. (Matoš, 1973: 51)

Još jedna mala primjedba. Mi toga večera vidjesmo predstavu samo jedanput, ali je čusmo dvaput. Gospodin šaptač znao je doduše svoju ulogu bolje od svih glumaca, ali nam je ipak stao dodijavati. (Matoš, 1973: 8)

Od svih naših umjetničkih institucija je kazalište još jedina koju potpomaže kralj,vlada, i naše, zagrebačko općinstvo. Dok se našoj književnosti ne pomaže nikako, dok naše novinsko društvo tek vegetira, dok Matica i Akademija životare od starih fondova, dok Društvo umjetnosti igra ulogu kao kvakački klub, kazalište puni novine, zanima publiku, napreduje, pomagano više od svih ostalih naših kulturnih zavoda zajedno. (Matoš, 1973: 207)

11.6. Povijest

Rodio se 12. januara 1862. u Kragojevcu na njedrima brdovite šumadije. (Matoš, 1973: 19)

Onaj mali garavi Gašpar – Gašpar Alapić,probivši se živkroz Sulejmanove hordije pod Sigetom, pak Lenković, Smiljanić – da ne spominjem Zrinjskih, Frankopana, Jurišića i heroja od biskupa pa do Janka Draškovića, od onih drevnih protonotarijaša pa do notara riječkog Starčevića (...)
(Matoš, 1973: 74)

11.7. Politika i gospodarstvo

Može se on sto puta deklarirati Srbinom, mi ćemo ga ipak smatrati Hrvatom. (Matoš, 1973: 146)

Naša književnost i naša narodna politika su istovjetni po tome što se bore za naš čisti narodni jezik. (Matoš, 1973: 167)

11.8. Sociologija

Žene kod njih nemaju ulogu – ili imaju vrlo rijetko, i to – sporednu.! (Matoš, 1973: 12)

Naše društvo još nije zrelo da se interesuje za više probleme kao što je npr. taj: Je li pojedinac tu zbog društva ili društvo zbog pojedinca. (Matoš, 1973: 71)

11.9. Psihologija

Tvrdoглаv je i polovično pošten, ponosan i pravi gospodin u svojoj skromnosti. (Matoš, 1973: 187)

Psihologija tih ljudi je poznata. Odlikuju se gvozdenom voljom koja se manifestira u neobičnome karakteru, neslomljivoj koosekvenciji. (Matoš, 1973: 12)

11.10. Filozofija

Diderot, koji se i sam „ljuljao između pozornice i univerziteta“ i veliki enciklopedist nije sa glumcima uvijek pravedan. (Matoš, 1973: 31)

Filozofijo nauke tko će te shvatiti i opisati! (Matoš, 1973: 100)

11.11. Geografija

Kod nas je ovih dana poslije snijega i mraza zavladao prijatno i toplo bablje ljeto, a ja se jedne večeri krenem na Kalimegdan, na divan šićir bajir. (Matoš, 1973: 17)

Blato, strašno blato. Dosele sam mislio da je Babina Greda, a ne Beograd najblatniji grad u Jevropi, a sada dragovoljno mijenjam svoje mišljenje. (Matoš, 1973: 88)

11.12. Teologija

Ivo nije ni slobodovjerac ni ateista, ni skeptik, ni materijalista – štaviše, on nije ni pravoslavan! (Matoš, 1973: 14)

11.13. Matematika

Gestovi i mimika Drag Freundenreicha imaju nešto uglasto, geometrijsko. (Matoš, 1973: 89/90)

12. O likovnim umjetnostima

Pronaći tragove znanja u jedanaestom Matoševu svesku *Sabраниh djela* pod nazivom *O likovnim umjetnostima* bio je moj zadatak. Pri iščitavanju, najčešće sam se susretala s tragovima znanja iz predmeta hrvatski jezik i književnost, likovna kultura, povijest, geografija te politika i gospodarstvo. Predmeti iz kojih se tragovi znanja u ovome svesku pronalaze u najmanjoj mjeri su tehnička kultura, tjelesna i zdravstvena kultura, biologija i fizika.

12.1. Hrvatski jezik i književnost

On je otkrio tu pred tim istim našim nosom divotu naših šuma, naših rijeka, krasote našeg kajkavskog pejzaža, kojega Šenoa obožava tolikom ljubavlju, Kovačić tolikim jadom, a prijašnji Đalski tolikom tugom! (Matoš, 1973: 49)

Narodni i europski elemenat nije tu u tolikoj harmoniji kao u Ćengić-agi. Taj Marko je sličniji i drugom kiparovom zemljaku Luki Botiću. (Matoš, 1973: 96)

Treba znati da Kozarac obožavaše Turgenjeva, a ne Pisareva i Černiševskoga. (Matoš, 1973: 157)

Kakvu divnu Hrvatsku i Hrvate opisa Marković u toj veznoj noveli sa mirisom najčišćeg hrvatskog pejzaža (...) (Matoš, 1973: 180)

12.2. Strani jezici

(...) ponavljajući Goetheove riječi: Das ist Frelich etwas anderes als unsere Tabakspfeifensaulen, spitze Turmelin und Blumenzacken; dies bin ich num, Gppt sei Dank, auf ewig los (...) (Matoš, 1973: 279)

12.3. Glazbena umjetnost

Muzika je u Beogradu na tako niskom stepenu da se ne bi dala izvesti ni simfonija, o operi i oratoriju da i ne govorimo. (Matoš, 1973: 24)

12.4. Likovna umjetnost

Crven krst na bijelu platnu. (Matoš, 1973: 8)

Gđica Lia de Bompar naslikala je Stvaranje svijeta primitivno, bezazleno. (Matoš, 1973: 10)

Jedini srpski slikar u širokom smislu te riječi je Paja Jovanović. Njegova tehnika je plein-airiska. Njegovi nacrti su nepogrešivi. (Matoš, 1973: 18)

Već Vatikanski muzej je prava šuma divnih statua kao i Muzej kapitolskih, dok u narodnom muzeju (u Dioklecijanovom kupalištu kod kolodvora) ima remek-djela prvog reda gotovo više no u ovim zbirkama, da ne spominjem hramova, galerija, tih srećnih ulica, trgova i trijemova nakrcanih kipovima! (Matoš, 1973: 327)

12.5. Tehnička kultura

(...) i sprema mladu Italiju Vilima Ferrera, milanske industrije, Marconijeva otkrića (...) (Matoš, 1973: 201)

12.6. Medijska kultura

Samo je onaj kulturan koji se poistovjetava sa svima većim kulturnim pokušajima. Samo razvitkom kulture i umjetnosti jesmo li ili nismo dostojni slobode kojom svi idemo. (Matoš, 1973: 38)

Kinematografskom brzinom nižu se prije odlaska ti jedinstveni dojmovi. (Matoš, 1973: 227)

12.7. Povijest

To je Vranduk, i tu je 1463. izgubio rusu glavu Radivoj, knez Vrandučki, braneći djedovinu od Osmanlija. (Matoš, 1973: 165)

To bijaše ta divna zemlja što ju odabra Dukljanin za svoje zaklonište u vrijeme kada ne bijaše ni grada ni imena mletačkog. (Matoš, 1973: 17)

(...) Mišljahu drevni ovdašnji praktični tirani poput Rimljana, pa kao nekad imperatori cirkuskim igrama i monumentalnim zgradama uspostavljahu oni u puku duh slobode. (Matoš, 1973: 197)

12.8. Politika i gospodarstvo

(...) uvjeren da mlada, inteligentna Italija neće opravdati kramarsku i o jezgri antitalijansku politiku riječkih bastardkih Ungheraresa (...) (Matoš, 1973: 201)

Riječka politika je obično nasilje, kako mi u podužem razgovoru reče i najkompetentniji poznavalac, urednik riječkog Novog lista, gosp. Supilo (...) (Matoš, 1973: 235)

Današnji kapitalizam poznaje sve zločine osim umjetnosti. (Matoš, 1973: 332)

12.9. Sociologija

Mogao bih sada deklemovati o Nagodbi, o našem birokratizmu itd. Jest, Nagodba nije sreća kao ni birokratski sistemi, ali zar sami Hrvati ne stvoriše i zar još ne podržavaju jedno drugo? (Matoš, 1973: 200)

12.10. Filozofija

Samo razvitkom kulture i umjetnosti jesmo li ili nismo dostojni slobode kojom svi idemo. Umjetnost je najviši oblik slobode, najviši oblik individualizma. (Matoš, 1973: 38)

Onda je genije bio kapital, kapital je bio genijalan, ljepota bijaše sila, a sila se uvijek, kao u grčkim sličnim republikama, pretvaraše u ljepotu. (Matoš, 1973: 332)

-Rat je ipak strašna stvar.

-A mir još strašnija.

-Kako to?

-Jer se u ratu možeš braniti, a u miru ne možeš (Matoš, 1973:234)

12.11. Teologija

To je veličajno i produkt vremena kada je odista Isus Krist sa sv. Petrom hodao svijetom. (Matoš, 1973: 30)

Pogansku misao renesanse naime ne odbi samo Crkva koja je rodi (kao što kroz cijeli srednji vijek smatraše naturalista, empiričara Aristotela svojim glavnim filozofskim stupom), nego i sami humaniste. (Matoš, 1973: 206)

12.12. Biologija

Bolest je vrlo ugodna stvar. Znao zašto? Jer se može liječiti. I meni se desila ta ugodnost. Zbog grla. Morah otkazati pjevanje u kazalištu. (Matoš, 1973: 211)

12.13. Geografija

Učio je u Varšavi i u Münchenu. Na veliku našu žalost će doskoro otići u Litvu. (Matoš, 1973: 16)

On je otkrio tu pred tim istim našim nosom divotu naših šuma, naših rijeka, krasoti našeg kajkavskog pejzaža. (Matoš, 1973: 49)

(...) a oko dobro primjećuje kako površina raste sve do horizonta, oku mnogo bližeg od kopnenih horizonata, i kako je taj horizont gotovo geometrijski okrugao. (Matoš, 1973: 211)

Krasan je taj pejzaž, ali ovdje nema našeg drveća: naših šuma, naših ptičica i našeg seljaka. (Matoš, 1973: 227)

12.14. Fizika

Pored Hertza i Branlyja najzaslužniji je Marconi za izum telegrafa bez žica, a u naučnom radu osvaja Italija sve više prve redove. (Matoš, 1973: 338)

12.15. Matematika

(...) ima 18, slovom osamnaest salona (...) ima ih 38, slovom trideset i osam. Dakle ljetošnji salon ima pedeset i šest salona (...) (Matoš, 1973: 9)

13. Dragi naši savremenici⁹

Pronaći tragove znanja u dvanaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Dragi naši savremenici* bio je zadatak kolegice Josipe Bogdanović. Kolegica navodi da je najviše tragova znanja *pronašla iz područja hrvatskoga jezika i medijske kulture jer se Matoš često referira na razne književne i političke časopise*, a da iz područja tehničke kulture, matematike, tjelesne i zdravstvene kulture i kemije u ovome svesku nema tragova znanja.

⁹ Osim u dvanaestome svesku, Matoš polemizira i u naredna dva sveska, u *Polemikama I i II*. Krešimir Bagić kaže da se kritičar Matoš *koncentrira da osporavanje djela, poetike, autora. Osporavanje je totalno: počinje od jezika i stila, a završava prigovorima o nakaznoj kompoziciji, banalnom literarnom mišljenju i ljudskim manama autora dotičnog djela. Negativno je, među ostalim, ocijenio K.Š. Gjalskoga, J.P. Kamova, M. Begovića, M. Ogrizovića, M. Marjanovića, B. Vodnika, K. Ševgića, J. Hranilovića, Mije Majera itd., a te su ocjene potom postajale razlogom za polemiku*. Više u: Krešimir Bagić, *Polemički stil A.G. Matoša*, *Poznanske studije Slawistyczne*, 2014.

13.1. Hrvatski jezik i književnost

Još mjesec dana, i Đalski, poznati hrvatski pripovjedač, navršit će 50 godina. Poslije Šenoe, taj u Srbiji malo, upravo nikako poznati pisac je najčišći reprezentant hrvatske literature. (Matoš, 1973: 18)

Đalskova sintaksa nije hrvatska. Taj reprezentant naše književnosti misli njemački. I taj roman vrvi germannizmima. (Matoš, 1973: 39)

Iako je Đalski pun kajkavštine, griješi i u kajkavskom dijalogu: '...popravdal, ah, kaj, gotovo potukel. (Matoš, 1973: 40)

Velečasni lažu da sam grdio g. Miletića, Tresića i Arnolda, jer se ne htjedoh s Njima složiti da je i Tresić i Miletić i Vojnović 'najdarovitiji' hrvatski dramatičar (Matoš, 1973: 64)

13.2. Glazbena umjetnost

Taj pianissimo dreči kao krumpir-bal na kraju III. čina. Ta simfonija materinstva je kakofonija stare, promukle, otrcane pornografske naturalistične pjesme. (Matoš, 1973: 191)

Mitrović vrlo pravilno piše: 'prsnu Wagnerova opera' (...) (Matoš, 1973: 304)

13.3. Likovna umjetnost

'Apsolutni' slikar, najbolji slikar svijeta Velasquez je Španjolac. Španjolac je i Goya, veći umjetnik užasa od Dantea i Poea: čovjek koji pakla nije samo vidio nego i naslikao. (Matoš, 1973: 211)

13.4. Medijska kultura

Dok još bijaše g. Josip Pasarić urednikom Obzora, donio je taj slobodoumni list pod tim slobodoumnim uredništvom o mom đaćkom članku o Voltaireu ovu karakterističnu bilješku (...) (Matoš, 1973: 11)

Nekako poslije Nove godine dosadio mu rentijerski život i on počne izdavati čuvenu Jugoslovensku korespondenciju. (Matoš, 1973: 25)

(...) Društvo hrvatskih književnika je društvo za izdavanje neuspjelih knjiga. (Matoš, 1973: 48)

13.5. Povijest

Ako su svi atentati na jezik i sintaksu u romanu štamparski lapsusi, Za materinsku riječ je jedna ogromna štamparska pogreška, najveća poslije Guttenberga. (Matoš, 1973: 47)

Energija je njegova upravo superiorna i otišavši zbog kritika nacionalistične, antijugovačke omladine tamo, čini mi se, u jesen 1907 (...) (Matoš, 1973: 176)

Mi naime živimo u eri kada se dokazuje da je Harmodij i Aristogeiton gauner, jer je umro za atensku slobodu, da je tat Brut i Kasije, jer je branio rimsku republiku, da je lopov Matija Gubec, jer ga ispekoše gospoda živoderi i da je glupan Napoleon, jer njegova bitka kod Waterlooa nije uspjela. (Matoš, 1973: 246)

13.6. Politika i gospodarstvo

Ekonomska naša nesposobnost je upravo već poslovična. trgovina je u Zagrebu u tuđim rukama. Industrije nemamo. (Matoš, 1973: 7)

No dok Tolstoj brani u Vojni i miru veliku, duboku misao, ideju fatalističkog historijskog determinizma, ne ostavljajući čvrsto zemljište čistog ruskog nacionalizma (...) (Matoš, 1973: 41)

Ako su istiniti, mogao ih je izdati samo činovnik iz Ministarstva spoljnih poslova koji je upotrijebio mene da budem silom jarac njegovih grijehova. (Matoš, 1973: 28)

13.7. Sociologija

Ničime nije nikada zadovoljan: iz anarhizma pada u socijalizam, iz sociologije u psihologiju, iz politike na religiju. (Matoš, 1973: 127)

Inače su Štreberovci veći darviniste od Darwina, veći socijaliste od Marxa, papskiji od pape. (Matoš, 1973: 180)

13.8. Psihologija

Da sam histeričan i deliričan i da citiram imena jednih te istih (...) (Matoš, 1973: 63)

Naučio me prezirati ignorante (naročito debele i masne), pedante, pajdagoge, obzoraše, egoiste i filistre. (Matoš, 1973: 80)

13.9. Filozofija

Mitrinović je autor teži od Hegela. (Matoš, 1973: 226)

Uostalom, i Nietzsche je opuhnuo Wagnera. (Matoš, 1973: 256)

13.10. Teologija

Mantiju ne nose rimokatolički svećenici, Renan bijaše samo klerik, ja dakle nemam pojma o Renanu ustvrdivši da Renanu bijaše mantija pretijesna. (Matoš, 1973: 66)

Veličajna srdžba Jobova mu je 'srdžba glupih', dok prometejskom Jobu 'velike riječi milje s pogane njuške' Bog je prazan, a gospodin Polić Kamov je: 'Ja sam uskrsli Izrael'. (Matoš, 1973: 66)

13.11. Biologija

Proljetna perspektiva

U želji sunca strepe sinji robovi,

U čežnji dišu maglom sela i dolovi,

I naskoro će procvast srca i grobovi,

Slavuje će nadrikat osli i volovi (...) (Matoš, 1973: 169)

13.12. Geografija

(...) Španija nije na udarcu europskom turizma, nije još toliko prostituirana baedekerštinom i mostre-hotelima kao Švicarska i Italija, pa je još puna neizdanih senzacija, mameći magijskom snagom nwdodirnite i neeksploatisane poezije svojih divnih plesova u zvuku starsnih gitara i toplini andaluzijskog sunca, svojih mističnih samostana sa grobovima don Juana i svete Terezije...svojim bijelim kao snijeg Granadama, svojim divnim procesijama, borbama sa bikovima (...) (Matoš, 1973: 211)

13.13. Fizika

Josip Pasarić nije našao zakona o gravitaciji – imadaše bo nesreću roditi se poslije Newtona (*on to ime izgovara Nevtan) – ali je mnogo gravitirao i oscilirao.* (Matoš, 1973: 80)

14. Polemike I

Pronaći tragove znanja u trinaesetom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Polemike I* bio je zadatak kolegice Jelene Branković. Ona je najviše tragova znanja pronašla iz predmeta hrvatski jezik i književnost, medijska kultura i povijest, dok znanja iz logike i fizike u ovome svesku uopće nema.

14.1. Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska moderna antologija može da se mjeri vrijednošću pjesničkom s antologijom svakog modernog naroda. A kad je tako, tko da te prezre, sitna knjigo Hrvatska! (Matoš, 1973: 7)

Hrvatska se lirika doduše nije vinula u orlujske visine Petra Preradovića, ali ga natkriljuje intimnom ljupkošću i većim bogatstvom boja i čisto lirskog sadržaja. (Matoš, 1973: 9)

*Sa Juditom počinje naša literatura i ja se čudom čudim kako naš modernista mogaše ozbiljno tretirati temu kako se žena prostituira iz patriotizma. Maupassant je sličnu stvar sasvim drukčije shvatio u *Boule de suif*: humoristički.* (Matoš, 1973: 111)

Milo mi je da se Begoviću više sviđa Matoš nego Matošu Begović. (Matoš, 1973: 114)

14.2. Strani jezici

Gleich und Gleich geselolt sich gern. (Matoš, 1973: 102)

Schwarze Mütze, schlechte Gelegenheit. Zwei Elende erschlugen den Milosch. (Matoš, 1973: 212)

Eh, circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. (Matoš, 1973: 92)

O Jerusalem, Jerusalem, revertere ad dominum Deum tuum! (Matoš, 1973: 207)

14.3. Glazbena umjetnost

Sa Lisinskim je skapala i nada da ćemo uskoro imati hrvatsku umjetničku muziku. Nije mi poznato što je s Kuhačem koji je od mrvice s bogatog stola hrvatskoga skuhao čorbu bolju od Vukove. Hvala najviše Vj. Klaiću, Zagreb je postao prava muzikalna varoš. (Matoš, 1973: 9)

14.4. Likovna umjetnost

Slikarstvo može samo onda napredovati ako se opet uvede in tempera. (...) Tempera se zvaše tekućina kojom su prije J. van Eycka, izumitelja uljenih boja, miješali suhe farbe da bi ih mogli fervendovati. (Matoš, 1973: 40)

U drugom jednom kipu Meštrović >>hoće da kao psiholog ruje po prirodi duboko i krvavo<<. (Matoš, 1973: 95)

14.5. Tehnička kultura

Uostalom, cilindar etičnog dra A. Bazale neka se tješi jer je njegov nosilac već dosta kažnjen (...) (Matoš, 1973: 219)

14.6. Medijska kultura

Velikog publiciste nemamo. Hrvatska štampa – ali pst: cenzura! Zanimljivo je da se najbolji hrvatski novinar zvao – Josip Miškatović! (Matoš, 1973: 7)

Uredniku Kola dakle nije dosta da me je zavaravao lažnim obećanjima preko pola godine i da je zakinuo najsiromašnijem među književnicima mučnu zaradu. (Matoš, 1973: 62)

Tko poznaje moju aferu s Pokretom, mogao se uvjeriti da je čovjek imenom Wilder (Većeslav) ordiniran klevetnik, dvostruki klevetnik, jer me nije ocrnio samo u Pokretu nego i u Slovenskom narodu. (Matoš, 1973: 70)

14.7. Povijest

Našim gvozdenim banovima, kardinalima i šljivarima nije nikako mogao pomamni Mujo da istragne >>ostatataka od ostataka<< i tako Turčin na kajkavačku fantaziju ne učini onog duboko tragičnog utiska neodoljive nemani. A krvca hrvatska ne loptijaše samo pod turskom ćordom nego se pušijaše po svim velikim evropskim bojištima. (Matoš, 1973 : 12)

Njemačka uprava u Vojnoj krajini ne zada nam ljućih rana od gospodstva šarenih Latina na Jadranu: to je nauka povijesti. (Matoš, 1973: 81)

Srpstvu je kod nas prokrčio put ilirizam, pa Strossmayer i Mažuranić. (Matoš, 1973: 130)

14.8. Politika i gospodarstvo

U jednom se članku hruste kao liberalci i demokrate, a u drugome tvrdi moj školski drug S. Radić da bez kršćanstva nema čiste demokracije. Debelijem slovima štampaju ime Strossmayerovo i grde Jevreje, a u isto vrijeme namiguju sa socijalizmom i dokazuju da je i Preradović očepio popove. (Matoš, 1973: 10)

Ne, ideja nacionalizma nije onakav dim kako to misli g. profesor. Ako su engleski imperijalisti tučeni na ovim izborima, tko jamči da neće pobijediti na novim? (Matoš, 1973: 81)

Hrvatske socijaliste vodi Srbin, hrvatskim saborom ravna Srbin, hrvatskom knjigom vladaju Srbi, hrvatskim novcem tjera se usred Zagreba srpska politika i trgovina.¹⁰ (Matoš, 1973: 129)

14.9. Sociologija

Da su dobri Hrvati, kao što su dobri Česi, Jugoslaveni, Dalmatinci itd., bili bi možda hrabriji. (Matoš, 1973: 135)

Oni su kao prodane žene. Prodaju svoj stid i sram, pa zato toliko vole horizontalni feministički pokret. (Matoš, 1973 : 162)

14.10. Psihologija

Mržnja je u krajnjem svom efektu altruizam: žrtvovanje sebe radi drugoga. (Matoš, 1973 : 133)

14.11. Filozofija

Ili zar je i Nietzsche, bijedni, ludi Nietzsche? Onda sam i ja dekadent! (Matoš, 1973 : 28)

Dr. A. B. naime ima čak i glavu, baš kao Kant i Spinoza! (Matoš, 1973 : 215)

14.12. Teologija

(...) koji me dosele već dva puta izdavahu kao Juda >>trgovac najgori<< (...) (Matoš, 1973: 105)

(...) otpješači u Mariju Bisticu, zapali tamo za svoje spasenje svijeću (...) (Matoš, 1973: 210)

¹⁰ Boris Beck u svojem članku kaže da za Matoša doista postoje Hrvati koji su politički Srbi te da postoje Srbi koji su svojevrstni izvorni neprijatelji, a kao dokaz tomu ističe sljedeći Matošev ulomak: *Takozvani realiste, opet, žrtvuju u svom vrludanju znak naše narodne suverenosti i misao hrvatstva, nemajući petlje da javno budu Srbi, dok Srbi traže slogu s nama pod pogodbom da oni dobiju sve, mi ništa (Pismo iz Pariza 1903; Matoš 1973b: 73)*. Više u Boris Beck, *Politički diskurs A.G. Matoša – od stila do političkog imaginarija*, Poznanske studia Slawistyczne, 2014.

14.13. Biologija

Monstruozna formacija lubanje pokazuje da je ovaj typus delinquentis došao na svijet kao šestomjesečni abortus. Ulupljenost temporalnih kostiju odaje ženijalnu izmuzavalačku naturu (...) (Matoš, 1973: 211)

14.14. Geografija

Od Rajne i Njemačkog mora pa do Arkole i Beograda, od Lješa pa do Mexica trunu naši oci. (Matoš, 1973: 12)

14.15. Kemija

Vi ste dobar kemičar i ne miješajte se u literaturu, kao mi što se ne miješamo u kemiju. (Matoš, 1973: 142)

14.16. Matematika

Ima ljudi koji ne vjeruju u – matematiku, jer – u matematiku vjeruje cio svijet. (Matoš, 1973: 193)

15. Polemike II.

Pronaći tragove znanja u četrnaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Polemike II* bio je zadatak kolegice Anamarije Derner. Kolegica je pronašla *tragove strukture znanja iz sljedećih predmeta: hrvatskog jezika i književnosti, latinskog jezika, medijske kulture, povijesti, politike i gospodarstva, sociologije, filozofije, teologije i geografije*. Većina prirodnih znanosti kao što su fizika, kemija, biologija, priroda i društvo te matematika nije zastupljena u ovome svesku. Osim toga, nije pronašla ni tragove znanja iz likovne i glazbene umjetnosti, kao ni iz psihologije i tjelesne i zdravstvene kulture.

15.1. Hrvatski jezik i književnost

Knjiga o djevičanstvu Dragojle Jarnević je u tom pravcu vrlo poučna. (Matoš, 1973: 10)

Slavko Amadej Vodvaržka je naprednjak jer ima češko ime, jer je Zagorkin suradnik i jer ide za - - nosom dra Šurmina. (Matoš, 1973: 16)

Kada je riječ o Hasanaginici, napredna kritika treba vriskati proti nesavremenosti botičevske umjetnosti (...) (Matoš, 1973: 17)

(...) ja sam zamjerio Kovačiću nepravilnost jezika prve periode, jedinoj njegovoj neuspjeloj knjizi. (Matoš, 1973: 81)

15.2. Medijska kultura

Prvi hrvatski novinar je Milan Marjanović jer je pisao i za peštanske novine. (Matoš, 1973: 16)

Najčestitiji predstavnik slobodne misli hrvatske u Beogradu je dopisnik Pokreta i Slovenskog naroda čuveni Slovenac iz Karlovca, Milan Plut. (Matoš, 1973: 18)

I dok je M. Marjanović barem novinar što piše, mnogo piše, M. Dežman je novinar koji ništa, gotovo ništa ne piše, dok neki Dušan Plavšić niti ne uređuje. (Matoš, 1973: 23)

15.3. Povijest

Ali Troju, koju ne mogaše oboriti pobratim Patroklov, osvoji kolosalan konj, kolosalno kljuse. (Matoš, 1973: 21)

Njihova homerska borba, gdje ne bijaše lijepih Helena, ali dosta drvene kljusadi, lakoonskih proroka u zmijskom zagrljaju, Tersita i marve pod bijesom Ajantovim, prestade bez pada Troje. (Matoš, 1973: 24)

Nikolić – Podrinski mora vodit Hrvate , jer je bio khuenovac, jer nije ništa učinio za prosvjetu, jer ga je Mile Starčević branio od Elegovića i jer je Srbin. (Matoš, 1973 : 15)

15.4. Politika i gospodarstvo

Glavni branilac ustava i hrvatskog prava je Pribičević. (Matoš, 1973: 14)

Naša napredna stranka je tako konsekventna, hrvatska i kulturna jer su joj roditelji Stjepan Radić i Franko Potočnjak. (Matoš, 1973: 16)

Uz našu politiku smo malo – pomalo vezali preko koalicije svu šokadiju. (Matoš, 1973: 34)

15.5. Sociologija

- naše emancipovane dame fantaziraju samo o braku i o braku, i to o braku gdje po želji gđice M. K. muž ne smije a žena može biti – sposobnija od supruga. (Matoš, 1973: 8)

Bude li žena umjela takvim faktima dokazati da je u sebi stvorila dvojstvo od žene i čovjeka, naći će se i u Hrvatskoj dosta naprednih muškaraca, koji će ovu ženu tražiti, priznati ju, postati joj drugom, pomagačem i – (sic!!) m u ž e m! (Matoš, 1973: 8)

15.6. Filozofija

On postade naš Herostrat i on je najglavniji predstavnik megalomanskog herostratizma što se kao šuga zalijepio za bolest savremenosti hrvatske. (Matoš, 1973: 59)

15.7. Geografija

(...) bezoprečne kulture je ideal stare Kine, pa Kamčatke i Tibeta (...) (Matoš, 1973: 26)

15.8. Teologija

Pravoslavlje je narodno, hrvatsko i kulturno. (Matoš, 1973: 14)

16. Feljtoni, impresije, članci

Pronaći tragove znanja u petnaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Feljtoni, impresije, članci* bio je zadatak kolegice Katarine Dominković. Kolegica je u ovome svesku pronašla tragove znanja iz svih predmeta. U najvećoj mjeri pojavljuju se znanja iz hrvatskog jezika i književnosti, stranih jezika, povijesti, politike i gospodarstva, sociologije, filozofije, teologije, geografije, glazbene i likovne umjetnosti te medijske kulture. Iz tehničke kulture, tjelesne i zdravstvene kulture, psihologije, logike, kemije, fizike imamo vrlo malo tragova znanja.

16.1. Hrvatski jezik i književnost

onaj slatki, čisti miris hrvatski, vijučući se iz knjiga našeg Dalskoga (Matoš, 1973: 14)

Od Kačića do Preradovića, od Gundulića, prvog simboličara slobode (u Dubravci), pa do Šenoe i Botića, vodi naše pjesnike ista misao: misao slobode. (Matoš, 1973: 38)

Tko od nas što pišemo plemenitim slovom humaniste Marulića i idealnog vizionara Preradovića ne osjeti užasno poniženje u neizvjesnosti da bi kakav mađarski sluga mogao zabraniti ovakvo pisanje i štampanje slobodnim jezikom koji se opet počeo progoniti kao zločin (Matoš, 1973: 170)

Nježni pjesnik Fran Krsto Frankopan je povrh toga namaljan kao kreten, idiot i glupan, Katarina, pobožna Katarina Zrinjska, kao spletkarica što se iza muževe smrti podala bludu sa drugim, poput gospođe Sechy, Venere od Muranj-grada. (Matoš, 1973: 252)

16.2. Strani jezici

Malgré des mesures policières, arrivent des la presse occidentale les échos des troubles croates. Ces télégrammes et ces articles sont trop courts pour informer le public. Leur source m'est suprecte (...) (Matoš, 1973: 57)

Et dans le rêve affreux qui nous hante

Nous mangeons des coeurs qui z'ont pas de sang (Matoš, 1973: 11)

Omen est nomen (Matoš, 1973: 12)

Regnum regno non praescribit (Matoš, 1973: 41)

Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui labitur ex oculis nunc quoque meis. (Matoš, 1973: 226)

Mozart ist mehr als zart! (Matoš, 1973: 124)

Eine schwere Geburt, što reko Švaba (Matoš, 1973: 251)

16.3. Glazbena umjetnost

Beethoven je odista razgovarao s nebom kroz šumor svoje simfonije, shvativši harmoniju ili disharmoniju svijeta dublje od svih kemičara. (Matoš, 1973: 18)

Kompozitor Verdi, sastavljajući svog Falstaffa, mijenja u osamdesetim godinama svoj dotadanji pravac. (Matoš, 1973: 115)

16.4. Likovna umjetnost

Tu je Feliks Jarzynski, mlad darovit slikar (Matoš, 1973: 13)

Michelangelo i Tician produkiju u devedestim godinama isto tako lijepe slike kao što su ih proizveli i u bujnoj mladosti i mužanskom dobu. (Matoš, 1973: 115)

16.5. Tehnička kultura

Automobil je konac konjske slave. Uostalom, fijakerski konj je uvjeren da te samokretalice vuku hitri i nevidljivi podzemni konji. Novi naši tramvaji su dosta ukusni i praktični (Matoš, 1973: 263)

16.6. Medijska kultura

(...) s fotografijama lijepih crnočkih gospođa (Matoš, 1973: 14)

Uredništvu našeg patriotskog lista Srbobrana poslao jednu arslansku kožu (Matoš, 1973: 23)

Njegove fotografije, izložene na najvidnijim mjestima, kupuju karavlaški i karabogdanski bojari (Matoš, 1973: 64)

Da ne spominjem drugih listova, evo u Savremeniku, nosiocu ideje jugoslavenske kulturne uzajamnosti (Matoš, 1973: 232)

16.7. Tjelesna i zdravstvena kultura

Plivam na drugo ostrvo (Matoš, 1973: 138)

16.8. Povijest

Možda je Francuska uglađenija od podanika Louisa XIV. (Matoš, 1973: 48)

Veliku Njemačku, za kojom su čeznule stotine hiljada mladačkih njemačkih srdaca, ostvario je jedan trijumvirat staraca: car Wilhelm I, Moltke i Bismarck. (Matoš, 1973: 114)

16.9. Politika i gospodarstvo

Demokracija je zavidna, licemjerna. (Matoš, 1973: 47)

Srbija je na putu velikih reformi. Sadašnje ministarstvo je radikalno u svakom pravcu. Izgleda da će izmijeniti i naš socijalni život. (Matoš, 1973: 84)

Kao mađaroniski liberalizam i naprednjački je umnogome protuhrvatski. (Matoš, 1973: 147)

16.10. Sociologija

Fukara ne zna još ni azbuke socijalističkih i znanstvenih principa, pa šta će joj ti Spenceri i Darwini!? (Matoš, 1973: 10)

Marx je prorokovao da će u najkraćem vremenu veliki kapital progutati mala gospodarstva, a događaji i mislioci iz vlastite stranke (npr. dr. Wilhelm Cohnstaedt) utjeraše ga npr. u agrarnom pitanju u laž (Matoš, 1973: 159)

16.11. Filozofija

Već Sokrat ne htjede biti sveznalica, a onda bijaše manje knjiga i nauka nego danas (Matoš, 1973: 40)

Mi tumačimo odviše sofistički i komotno lozinku »Prosvjetom k slobodi«. (Matoš, 1973: 41)

Kant, ne izišavši nikad iz malog, starovičnjačkog Königsberga, zacjelo je uglađeniji od svih površnih kavalira (Matoš, 1973: 50)

16.12. Teologija

Katolik je, ali katolik koji pjeva himnu sotoni, simbolu najcrnjeg pesimizma. (Matoš, 1973: 17)

(...) jer su Hrvati katolici, a drugi Slavjani pravoslavci (Matoš, 1973: 75)

16.13. Biologija

Stjenica – to vam je jedna vrlo zanimljiva životinja. Zanimljiva je jer pije krv, moju, tvoju, našu, vašu krv, dakle hrvatsku krv. Ovaj zanimljiv stvor nema druge zadaće u životu nego lokati, pumpovati tuđe sokove. (Matoš, 1973: 60)

16.14. Geografija

Ugleda dan u varoši Latakiji, drevnoj Laodiceji, na sunčanoj obali Sirije, domovine prvih bazilika. (Matoš, 1973: 13)

Zar ste odista tako naivni da se samo zato živi da nam dokažu kretensko, monotono jurenje zemlje oko sunca (Matoš, 1973: 18)

16.15. Fizika

Mađarska nije izbacila takvih naučnih mozgova kao što su Ruđer Bošković, Pančić i Tesla. (Matoš, 1973: 107)

Čudo je Newton, čudo je električna iskra, mehanizam oka i brzina lokomotive. (Matoš, 1973: 296)

16.16. Matematika

Samo 4% stanovništva može svršiti pučku školu. Razmjer nepismenih progresivno raste po 8%. (Matoš, 1973: 257)

17. Feljtoni, impresije, članci II

Pronaći tragove znanja u šesnaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Feljtoni, impresije, članci II* bio je zadatak kolegice Nine Dragaš. Najviše tragova znanja kolegica je uočila iz hrvatskog jezika i književnosti, stranih jezika, medijske kulture, povijesti, politike i gospodarstva i matematike. Znanja iz socijologije, filozofije i zemljopisa u šesnaestom svesku podjednako su zastupljena. U tom svesku zaista sam uočila mali broj znanja iz likovne kulture, tehničke kulture, tjelesne i znanstvene kulture te psihologije i fizike. Kolegica Dragaš u ovome Matoševu svesku nije pronašla tragove znanja iz tehničke kulture, logike i kemije.

17.1. Hrvatski jezik i književnost

Dok je nazad nekoliko godina kod nas bila smatrana književnost ponajvažnijom i pojanajglavnijom manifestacijom narodnog života – što ona i jest, u novije vrijeme naglo pada zanimanje za hrvatsku knjigu (Matoš, 1973: 7)

Oni još kao da osjećaju da im dugujemo jednog Stanka Vraza. (Matoš, 1973: 74)

Vaš'a pjesma grije i diže, krijepi i sokoli poput riječi Augusta Šenoa, vašeg pokojnog prijatelja. (Matoš, 1973: 282)

17.2. Njemački jezik

Unsere "denkenden Politiker" (Matoš, 1973: 38)

Item wir haben in berührten khünigreich Wossen dreyerley nation und glaubens völkher gefunden.
(Matoš, 1973: 133)

17.3. Glazbena umjetnost

Narodne naše melodije još nisu umjetnički obrađene i još ne nađoše svog Chopina. (Matoš, 1973: 60)

Večej svirao je superiorno Schumanna i Mendelssohnove Ozbiljne varijacije. (Matoš, 1973: 190)

17.4. Likovna umjetnost

Ako slikari uče od nas slikati, mi možemo od njih učiti pisati. (Matoš, 1973: 213))

... sjećajući se, kao evo i naš slikar, svog seoca Lyrea, svoje Loare... (Matoš, 1973: 214)

17.5. Medijska kultura

Otkako je vrlj naš ironiker u potrazi za ležernim stilom u gradu Osijeku, otkako je postao autoritet osječkog kazališta i direktor... (Matoš, 1973: 259)

Naše novine ni mukajet, donijevši tek bez ikakve kritike negativan, sumaran rad učenjaka...
(Matoš, 1973: 7)

17.6. Tjelesna i zdravstvena kultura

Moral lake baletne nožice ima svakako više poleta... (Matoš, 1973: 15)

17.7. Povijest

Krunisanje Kolomana za kralja (1102), Sigismund i Anžuvin, krvave borbe između Griča i Kaptola sa kletvom (1397), pad Bosne (1463), pad donje Hrvatske u katastrofalnoj bitci kod Udbine (1493), pa pad Ugarske na Mohaču (1526)... (Matoš, 1973: 9)

Helada, stara Grčka, samo je zbog toga i danas nedostiživi kulturni ideal... (Matoš, 1973: 76)

17.8. Politika i gospodarstvo

Stekliš će u prvom redu njegovati misao političkog i kulturnog nacionalizma hrvatskog... (Matoš, 1973: 11)

Sada kad i jučerašnji naprednjak i vođa Koalicije Suptilo čini srpski separatizam odgovornim za preporod pravaštvo postaje moćnija politička činjenica no ikada, pokretaši govore o smrti pravaštva. (Matoš, 1973: 27)

17.9. Sociologija

Periodu socijalističku, u kojoj će, po priznanju sembatovom, bit među najvažnijim narodima narod ruski, narod Sembatovog i našeg socijalističkog pariskog prijatelja Rubanoviča. (Matoš, 1973: 139)

17.10. Psihologija

On naime, mada je učio u Berlinu ekseprimentalnu psihologiju, boluje od studirane psihopatologije i vjeruje u vruga. (Matoš, 1973: 248)

17.11. Filozofija

I kod Strindberga je važniji idejski, filozofijski dio njegova djela... (Matoš, 1973: 72)

Kako si mislite približevanje slovenske filozofske terminologije srbo – hrvatski? (Matoš, 1973: 89)

17.12. Teologija

Budi Bog hvaljen, ja sam k smrti dobro pripravan niti se plašim: ja se ufam u Boga vsamogućega , koje me na ovom svitu ponizil. (Matoš, 1973: 8)

Vjera je stvar savjesti svakoga pojedinca, pa i onda kada je tolerirana u obliku vjerničkog udruženja i asocijacije.¹¹ (Matoš, 1973: 51)

¹¹ Matoš je u *Sabranim djelima* često progovarao o Crkvi, Bogu, kršćanstvu općenito, ali i o drugim religijama. Međutim, o vjeri je govorio i u prologu drami *Prokletstvo* Milana Ogrizovića i *Andrije Milčinovića* o čemu piše Ivan Trojan u istoimenom članku te citira Matoša: *Samo slobodna, oslobođena duša se spasava; samo u slobodi smo bliži višoj istini, božanstvu, dok se Crkva sasvim udaljila od slobodnih evanđeoskih istina, nametnuvši sebe gospodarom*

17.13. Biologija

Bolesti većinom bivaju od naglog i jakog nazeba, a najobičniji su: groznica, kostobolja, grčevi i zapaljenja u raznim unutrašnjim dijelovima. (Matoš, 1973: 171)

17.14. Geografija

Preko Oceana, u Kanadi, naći će vlastitu djecu da djecom Irske, Škotske i Walesa. (Matoš, 1973: 111)

(...) bili oni iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Moravske ili sa Balkana (Matoš, 1973: 112)

17.15. Matematika

Istodobno tvrde da su Hrvati i Srbi jedan narod sa dva imena, kao da jedan narod može imati dva historijska, narodna imena! Prema tome nije samo $1=4$, već je $1=2$ ili $2=4$. (Matoš, 1973: 54)

18. Bilježnice I

Pronaći tragove znanja u sedamnaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Bilježnice I* bio je zadatak kolegice Isabell Hudorović. Prevladavaju tragovi znanja iz hrvatskog jezika i književnosti, filozofije te medijske kulture. U manjoj mjeri kolegica je pronašla tragove znanja iz prirodnih znanosti kao što su biologija, kemija, fizika i matematika. Znanja koja se u ovome svesku ne pojavljuju su iz tehničke kulture i logike.

18.1. Hrvatski jezik i književnost

Jest tako Prer. kaže . Tuđe poštuj, a svojim se diči. (Matoš, 1973: 26.)

Znate, naš najveći književnik je Kranjčević. (Matoš, 1973: 142.)

Heineova lapidarnost i Mažuranić, Harambašić, Vraz. (Matoš, 1973: 245)

tuđih savjesti, jedinim patentiranim tumačem i poklisarom Boga, diktatorom i tiraninom uplašениh, ugasnutih duša. (Matoš, 1907: 5) Više u: Ivan Trojan, Matošev Prolog drami *Prokletstvo* Milana Ogrizovića i Andrije Milčinovića, *Poznanske studia Slawistyczne*, 2014.

»Misticizam i realizam su samo prividno oprečni pogledi na svijet. Filozovija im je ista, (...)«
(Matoš, 1973: 278)

18.2. Strani jezici

Nur dadurch, dass man zu Fuss zu allen Stunden in allen Winkeln herum geht, (...) (Matoš, 1973: 8)

Heine: Die Sache, für welche ein Mensch leidet, wird ihm theuer. (Matoš, 1973: 12)

Wir Frauen und unsweere Dichter (Moholm Laura). (Matoš, 1973: 70)

La littérature de ce siècle a été d'abord romantque, (...) (Matoš, 1973: 126)

L'Helvetie est sacrée, et la Suisse est vivante; (...) (Matoš, 1973: 219)

18.3. Glazbena umjetnost

Muzika je najdemokratskija umjetnost. (Matoš, 1973: 88)

**pianissimo teže nego forte svirati.* (Matoš, 1973: 260)

18.4. Likovna umjetnost

Norveški slikari: Haydendahl («Adam i Eva»), Werenskiold (...) (Matoš, 1973: 46)

Španjolac Valdes ima sliku «der Caridad von Sevilla». (Matoš, 1973: 73)

18.5. Medijska kultura

Pozorište još uvijek radi. Pozorišni orkestar možda jedinstven u svijetu. Nema frule, respective čela, a ima samo 2 kaplelnika. (Matoš, 1973: 55)

Bijaše interesantno gledati "pozorišni mjesec." Šetao je, stao, a kada je na njega pao ogromni Gavrilovićev nos, t. j. sjena toga nosa, pohitao je i pokazao zakrpu na kulisama... U istom se komadu zavjerenici derahu kao bijesni. (Matoš, 1973: 7)

18.6. Povijest

Grčka se Eva zove Pandora. (Matoš, 1973: 55)

Obožavam Ludviga II. (Matoš, 1973: 145)

Džingiskan i Napoleon (služi ideju). (Matoš, 1973: 318)

18.7. Politika i gospodarstvo

Kako to da složni i mnogobrojni proletarijat ne može da nahudi kapitalizmu? Ili nije složan i mnogobrojan, ili gubi odmah snagu, čim vidi zlatnu krv svog dušmanina. (Matoš, 1973: 137)

„Politika je gotovo jedan oblik Sudbine.“ (Matoš, 1973: 103.)

„Kapital treba da je srazmjerno razdijeljen prema koristi i vrijednosti pojedinca u društvu.“ (Matoš, 1973: 35.)

18.8. Sociologija

„Kako bi bilo da se feudalizam sa socijalistima spoji protiv lib. buržoazije.“ (Matoš, 1973: 190.)

Pojam o moralu neda se ni zamisliti bez pojma društvenosti ljudske. – Moralno je sve šta je većini društva korisno. To je objektivni putokaz moralnosti. Subjektivna je – savjest. (Matoš, 1973: 54)

18.9. Psihologija

Raspravljam o pesimizmu i optimizmu. (Matoš, 1973: 144)

Kao što zakoni prirode mogu primijeniti na čovjeka, tako se istine, koje dobijamo studirajući sami sebe, mogu primijeniti na prirodu. Volja = sila. Ja = materija (supstancija). Razum = prirodni zakon, odnos između dubj. i objekta, sile i materije, fenomena i suštine, = Bog, vječna ljepota i harmonija. (...) (Matoš, 1973: 163)

18.10. Filozofija

Nietzsche je čist epikurejac. (Matoš, 1973: 201)

**Sokrat ne bijaše gimnazijalac i ne poznaše Musićevu gramatiku.* (Matoš, 1973: 265)

18.11. Teologija

Sv. Pavao preporučuje robovima, da budu vjerni gospodarima (Efežani VI, 5) (Matoš, 1973: 79)

Bog je ugodno, djavo neugodno. (Matoš, 1973: 318)

18.12. Biologija

Sve su životinje pod ljudskom kožom, kao i sve sisavačke fizionomije na licu. (Matoš, 1973: 261)

Vrapci jedu tek pošto ih kljuckamo po repu. (Matoš, 1973: 327)

18.13. Geografija

Prije je više doživio, ko je putovao od Zagreba do Krapine, nego ja. (Matoš, 1973: 177)

Paris (Moja Meka i moj Babilon). (Matoš, 1973: 268)

18.14. Fizika

Genije nije samo ogledalo svoga vijeka. On je kao platina, koja prima električne iskre, pa sjaji. (Matoš, 1973: 124)

19. Bilježnice II

Pronaći tragove znanja u osamnaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Bilježnice II* bio je moj zadatak. U ovome svesku Matoš se ponajviše referirao na strane jezike, hrvatski jezik i književnost, ali i na stranu književnost. Osim toga, govorio je o lokalitetima koje je posjećivao, stoga je u ovome svesku mnogo tragova znanja iz geografije i biologije. Matoš se u ovome svesku nije referirao na ništa što bi se moglo svrstati pod tehničku kulturu, kemiju ili tjelesnu i zdravstvenu kulturu, kao ni logiku.

19.1. Hrvatski jezik i književnost

Hektorović: Ribanje i Ribarsko prigovaranje. Paskoje Debelja i Nikola Zet: hvar. ribari. (Matoš, 1973: 147)

Dostojevski: Braća Karamazovi. Sin Mitar, ubivši slugu, osudjenom kao ocoubilac. Dvie rivalske ljubavnice kao u Idiotu. (Matoš, 1973: 114)

Čisti nacionalni pjesnici ne mogu biti u tuđini razumljeni. Biti preveden ne znači biti dobar. (Matoš, 1973: 23)

Cervantes: Don Quichotte. U tom romanu ima dosta protuslovja. (Matoš, 1973: 39)

19.2. Strani jezici

Come un vetement que rongent les vers? (Matoš, 1973: 9)

In allem fühlte ich Natur, in den Verwirrungen des Wahnsinnes ebensowohl wie in den äussersten Verfeinerungen eines span. Zeremoniells. (Matoš, 1973: 63)

Slovenski Narod, 13. sept. 05: Najnovejša verzija, ki sem jo izvedel iz zanesljivega vira, označuje kot pisca onih tajinstvenih odkriti- hrv. beletrista A.G. Matoša, ki živi v Belgradu in se večno bori s gladom. (Matoš, 1973: 67)

19.3. Glazbena umjetnost

Beethoven bi bacio zemlju na sunce, svijet u kaos. (Matoš, 1973: 32)

H. svira flautu (izvrsno) i violinu. (Matoš, 1973: 95)

19.4. Likovna umjetnost

Pošto sv. M. liječi od zubobolje, prikazivahu ga srednjovjekovni kipari sa smiješkom pokazujući svoje zube. (Matoš, 1973: 44)

19.5. Psihologija

U starosti se čovjek najmanje dugočasi. Dani mu lete kao strije. Dosada je dakle neke mladosti, želje za akcijom. (Matoš, 1973: 29)

19.6. Medijska kultura

Novi List to demantira, 17./IX., a 19./IX izlazi Obzoru moje Priposlano. (Matoš, 1973: 67)

Sloboda (Sušak) 1879. iz Grabancijaševih zapisakah anonimno contra Šenoi. (Matoš, 1973: 157)

19.7. Povijest

Ognjeviti Janjičari. turska ordija. Skoči Turčin, ka da se pridru. (Matoš, 1973: 17)

Louis XV. volio la simple nature. Bježao od Dubarri. (Matoš, 1973: 37)

19.8. Politika i gospodarstvo

Narod, kojeg državnici nisu se kadri popeti do onog stupnja poznavanja temeljnog zakona svakog državičtva, t.j. politike: da ono, što danas u zvijezde kuješ. (Matoš, 1973: 82)

Disharmonija između polit. konzervatizma i kulturn. radikalizma. (Matoš, 1973: 163)

Izbori su srećno prošli

Novi ljudi već su došli,

Narod je pobijedio (...) (Matoš, 1973: 228)

19.9. Sociologija

Romanska narodnost od nekada je zastupala i danas zastupa prosvetu, slobodu, napredak a među velikimi vlastmi Europe ima samo jednu državu, Francezku; a germanska ima tri. (Matoš, 1973: 145)

19.10. Filozofija

Le Blanc et le Noir: dva genija čovjekova, crni i bijeli. Platon je to rekao prvi. (Matoš, 1973: 34)

Voltaire moderan, t. j. ohne historischen Sinn, Sokrat princip individualizma, Nietzsche mrzi sebe u Sokratu. (Matoš, 1973: 163)

19.11. Teologija

Krste se kršćani, a pokrstiti se može tek inovjerac. (Matoš, 1973: 14)

Sv. Augustin veli, da je u svakom čovjeku zmija, Eva i Adam. (Matoš, 1973: 30)

19.12. Biologija

Na cesti u Lobor kukavica, svraka, ševa, slavuj, mak, lasta, zlatice. (Matoš, 1973: 177)

Stari majmun naličan Darwinu, na stolu djipa radost susjeda. (Matoš, 1973: 251)

19.13. Geografija

Hrvatska kao žena: ljepša iz daleka. (Matoš, 1973: 38)

Ide u Njemačku i tu svršava roman. (Matoš, 1973: 48)

*Stigoh iz Pariza u Biograd iza 2- nedjeljnog puta. U Beču bijah s Danom...*¹² (Matoš, 1973: 61)

Omišalj, Kraljevica, Grobnik, Trsat, Oštrc, Krapina, Slunj, Knin, Brlog, Severin. Jankovac, Ponikve, Velebit, Papuk... (Matoš, 1973: 181)

19.14. Fizika

Prva Newtonova rasprava o svjetlu i bojama izgubljena, jer je njegov pas Diamant prevalio baklju. (Matoš, 1973: 188)

20. Pisma I

Pronaći tragove znanja u devetnaestom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Pisma I* bio je zadatak kolegice Jelene Mateje Lončar. Ona je zaključila da se u ovome svesku recepient prije svega susreće sa znanjima vezanima uz hrvatski jezik i književnost, medijske kulture, politike i gospodarstva, geografije i povijesti. Tragovi znanja iz ostalih predmeta pronađeni su u manjoj mjeri, dok se fizika i kemija ne mogu pronaći ni u tragovima.

20.1. Hrvatski jezik i književnost

¹² O Matoševu boravku u Parizu, kao i o još nekim važnim njegovim biografskim crtama piše Anđelko Markonjić koji govori da je na Matoša u Parizu velik utjecaj imao *Baudelaire zajedno s ostalim francuskim modernističkim pjesnicima*. Više u: Anđelko Mrkonjić, *Intermedijalna korespondencija: A.G.M. – Ljudevit Šestić i Josip Leović*, *Poznanske studije Slawistyczne*, 2014.

Tudjice ćemo pisati fonetički, naški, budu li imenice, a originalnom ortografijom, kad su imena. (Matoš, 1973: 46)

Odista, mi imamo razloga žaliti za Dubrovnikom Ranjine i Gundulića. (Matoš, 1973: 67)

Dalskom: No vi niste samo pisac, nego veliki pisac, za mene najveći iza Mažuranića. (...) Time da ste vi urednik Vienca mislim da prestade svaki razlog, a da mu ne budem saradnikom. (Matoš, 1973: 100)

Naši secesioniste bi htjeli na čudan način biti dobrotvori. (Matoš, 1973: 346)

20.2. Strani jezici

Malade, sans engagement et occupé par un grand travail où seront utilisés mes impressions croate. (Matoš, 1973: 17)

Reliquae reliquiarum! Solus et solitarus! (Matoš, 1973: 67)

Wie ich Ihnen schon geschrieben, Keptschew ist hier unmöglich. (Matoš, 1973: 171)

20.3. Glazbena umjetnost

Ima tome već dvije godine, što mi bosanski tamburaši, Iločani, pjevahu u mehani – Oj Parizu, varošice mala! (Matoš, 1973: 51)

Nemajući violončela, ne mogu se angažovati u kakom orkestru. (Matoš, 1973: 192)

20.4. Likovna umjetnost

I tako dan i noć mislim na sjajni Zapad sa njegovim bogatim galerijama umjetničkim (Matoš, 1973: 97)

20.5. Medijska kultura

Pošto od hrv. listova čitam samo Hrv. Pravo i Novosti, nije mi poznato, što reče o Vašoj drami naša kritika i to mi je indiferentno, jer – kako znate – mi imamo kritičara, ali nemamo kritike. (Matoš, 1973: 120)

Ja sam za pokojnu „Slobodnu reč“ svaki dan pisao feljton za 80 din. mjesečno. Ljudi od „Srp. Književnoga glasnika“ izbacili su me iz „Srpske Zastave“. (Matoš, 1973: 187)

20.6. Povijest

Zato se u Evropi tamo od 2. Plovine XIX. Vijeka ne rodi ni jedan sila, velik čovjek. Njemačka je oglopavila , kad se ujedinila. Italija je barbarska pram staroj Italiji, otkako je ujedinjena. (Matoš, 1973: 67)

Neka Hedervari... (Matoš, 1973: 362)

20.7. Politika i gospodarstvo

Mi danas nemamo ni jedne hrv. stranke: Jedni rade za Peštu, drugi za Beč, treći za srbiju... Grozna perspektiva. A svi rade za sebe. (Matoš, 1973: 28)

Ja sam zato starčevićanac, jer ti ljudi jedini u Hrvatskoj ne ližu mađarske tabane. (Matoš, 1973: 30)

Na našu „javnost“ – mnogo korumpiraniju od naše „privatnosti“. (Matoš, 1973: 32)

20.8. Sociologija

Pored toga je moj ovdašnji socijalni položaj – hvala naprednim elementima u Hrvatskoj – postao tako mučan, da je moj ovdašnji ostanak sličan katastrofi. (Matoš, 1973: 9)

(...) u taj prokleti novac, bez kojega se više ni u unutrašnjoj Africi neda živjeti. (Matoš, 1973: 151)

20.9. Psihologija

Savjest? Odista čudna stvar. Dosadan bič i kao i to, što zovemo tijelo, koje nam ipak gospodari kao popovska kuharica što zapovijeda popu. Savjest? Hm? Najbolje je živjeti tako, da dopustimo savjesti što manje djelovanje, ato je splendid isolation, samoća. (Matoš, 1973: 343)

20.10. Teologija

Naš Lazar se dakle dignuo iz groba. (Matoš, 1973: 14)

Dok se naši Mladji ponašahu prema meni kao Jude (...) (Matoš, 1973: 9)

20.11. Biologija

Bijah kod liječnika, i jedni misle da je to od prenaporna rada – mozag i nervoza, drugi – reuma, treći i jedno i drugo. A svi mi savjetuju mjesec dana mirnog života, odmora, masažu. (Matoš, 1973: 22)

20.12. Geografija

Venecija je jedna od varoši, z akojom me mori neodoljiva, gotovo bolesna nostalgija, kao i za Dubrovnikom, Avignonom i gradovima holandskih kanala. I Versailles bi bio čaroban, ... (Matoš, 1973: 345)

20.13. Matematika

Nisam mogao razumjeti kako ja to primam 46 for.?! ... niste uračunali moje kritike... Što se tiče onoga akonta, aj ga nisam primio ... Ali to stoji da s odbitkom tog veselog akonta ne primam 46, nego nešto oko 66 forinata:

Za br. 19: = 25,26

Za br. 20: = 9.96

Za br. 21: = X

Za br. 22: = 31,50

Et. C. Dakle: $(66,72 + x) - 20 = \text{circa } 60 \text{ for.}$ (Matoš, 1973: 153)

21. Pisma II

Pronaći tragove znanja u dvadesetom Matoševu svesku *Sabranih djela* pod nazivom *Pisma II* bio je zadatak kolegice Brigitte Mikajević. U ovome je svesku najveća zastupljenost tragova znanja iz hrvatskog jezika i književnosti, medijske kulture, povijesti, teologije i geografije. Slijede glazbena umjetnost, politika i gospodarstvo, filozofija i biologija. Potpuna nezastupljenost vrijedi za tjelesnu i zdravstvenu kulturu, psihologiju, tehničku kulturu, logiku, kemiju i fiziku.

21.1. Hrvatski jezik i književnost

Kip domovine je satira, u kojoj je sva naša nacija, u kojoj je cijela Hrvatska personificirana u tvrdoglavo- klepetuši, koja umire od običnog husarskog skoka i t. d. (Matoš, 1973: 54)

Molim Vas lijepo, da mi što prije pošljete djelo o Preradoviću i l' Oeuvre d' Art sa mojim člankom odnesete Dežmanu sa molbom da ga pokaže samo prijateljima. (Matoš, 1973: 176)

Tu su držali govorancije Tucić, Gjalski, Nikolić. Tresić sjedeći sa Vidrićem etc. Kod počasnog književničkog stola. (Matoš, 1973: 59)

21.2. Strani jezici

Valeas! (Matoš, 1973: 153)

Gleich und Gleich gesellt sich gern. . (Matoš, 1973: 137)

Ζησωςας! χαιρε! (Matoš, 1973: 153)

21.3. Glazbena umjetnost

Ako Arpad i opet pjeva, zamoli ga neka ti pjeva Schuberta – ono/ako se ne varam/:

Still ist die Nacht, es ruhen die Gassen

In diesem Hause wohnte mein Schatz... (Matoš, 1973: 157)

21.4. Medijska kultura

To se meni uvijek događalo s Obzorom, pa evo i sada sa Savremenikom. (Matoš, 1973: 177)

Ako bude Vienac što je bio, ja jamačno neću biti sam, koji neće pisati za taki organ. (Matoš, 1973: 11)

Suvremenik nema nikakvog kritičarskog načela ni mjerila. (Matoš, 1973: 19)

21.5. Povijest

Naša pasivna snaga, snaga vjekovitog paćenika Hrvata, pokazala se tu u narodnoj službi kao u doba, kada goraše na Markovu trgu/ ne u Veneciji/ u seljačkim prnjama i gvozdenoj kruni, bez suze i bez uzdaha. (Matoš, 1973: 114)

21.6. Politika i gospodarstvo

U Franceskoj opet vidimo jednog socialistu članom ministarstva, koji se klanja ruskom autokratu, bedemu europskih reakcionara. (Matoš, 1973: 113)

Od svih je aristokracija najnesnosljivija ova najnovija, koju upoznah : aristokracija socializma i anarhizma. (Matoš, 1973: 114)

21.7. Filozofija

Ne počeh sa Schweglerom / Harald Höfding je bolji filozof. Historičar/, nego sa Kantovom logikom i kritikom. (Matoš, 1973: 124)

Veći je i od samog Voltairea i Diderota. (Matoš, 1973: 153)

21.8. Teologija

Katolicizam je jedini baštinik poganstva i mi katolici bi danas bili pogani, da nije bilo svinje Lutera i svinje Lojole sa svojim reformacijama. (Matoš, 1973: 57)

Slijedim gosp. Isusa Krstovića, koji sjedi gosp. Bogi o desnu, premda mu prala noge lijepa Magdalena i premda se napio studene vode iz krčaga ljubezne Samarićanke... (Matoš, 1973: 134)

21.9. Biologija

Kako sam bojažljiv/ kašalj, glavobolja, hemeroidi/ i prezadužen, odoh juče na liječenje. (Matoš, 1973: 148)

21.10. Geografija

Ostaci Rima i – divlja priroda, Dubrovnik, Boka, otoci! (Matoš, 1973: 150)

Dalmacija- ta to ti je, moj brate, najzanimljivija zemlja u Europi, prava divota! (Matoš, 1973: 150)

21.11. Matematika

Novosti mi duguju za 369 redaka /3 posljednja članka/ i za x-redaka mog prvog dopisa, dakle:

369 + x = redaka. (Matoš, 1973: 66)

Razumije se, da lokal nije elegantan: treba doći u 11 i $\frac{1}{2}$ s. ili oko 2 s. (Matoš, 1973: 129)

22. Zaključak

Pregledom dvadeset svezaka *Sabranih djela* Antuna Gustava Matoša na jedan nekonvencionalan način – kroz prizmu predmeta hrvatskog osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovnog sustava – može se zaključiti da je Matoš bio poznavatelj svih struktura znanja. Iako su mu za rukom ponajbolje polazile humanističke znanosti, što je posve logično jer je i sam bio humanist, nisu mu bile strane prirodne znanosti kao što su biologija, matematika ili fizika. Osim znanja, veliku ulogu njegovom širokom spektru podataka pridonosi njegovo golemo iskustvo, kao i ljudi i zemlje koje je upoznao putujući svijetom. Matoš je također bio i vrstan poznavatelj likovne i glazbene umjetnosti te je često spominjao velike slikare i kipare, kao i skladatelje. Ipak, književnost je bila najveća Matoševa strast, ali pronašao se i u književnoj kritici, a u *Sabranim djelima* kritizirao je i polemizirao o mnogim hrvatskim književnicima: o Vojnoviću, Kamovu, Gjalskom, Ujeviću i mnogim drugima.

23. Literatura

23.1. istraživački radovi

Bogdanović, J. (2014). *Tragovi znanja u prvom i dvanaestom Matoševu svesku*

Branković, J. (2014). *Tragovi znanju u drugom i trinaestom Matoševu svesku*

Derner, A. (2014). *Tragovi znanja u trećem i četrnaestom Matoševu svesku*

Dominković, K. (2014). *Tragovi znanja u četvrtom i petnaestom Matoševu svesku*

Dragaš, N. (2014). *Tragovi znanja u petom i šesnaestom Matoševu svesku*

Hudorović, I. (2014). *Tragovi znanja u šestom i sedamnaestom Matoševu svesku*

Kovačević, V. (2014). *Tragovi znanja u sedmom Matoševu svesku Matoševu svesku*

Lončar, M. (2014). *Tragovi znanja u osmom i devetnaestom Matoševu svesku*

Mikajević, B. (2014). *Tragovi znanja u devetom i dvadesetom Matoševu svesku*

Pavlović, A. (2014). *Tragovi znanja u desetom Matoševu svesku*

Rutnik, A. (2014). *Tragovi znanja u jedanaestom i osamnaestom Matoševu svesku*

23.2. teorijska literatura

Medve, Z. (2014). *Supstancijalni i diseminirani Matoš*, preuzeto 19. 08. 2015. s

<http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>

Bagić, K. (2014). *Polemički stil A.G. Matoša*, preuzeto 19. 08. 2015. s

<http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>

Beck, B. (2014). *Publicistički diskurs A.G. Matoša – od stila do političkog imaginarija*,

preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/>

spis-treci.html

- Čorkalo Jemrić, K. (2014). *Projekt Matoševa spomenika u Zagrebu godine 1938. s pregledom vrijedne likovne „matošiane“*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Ćurić, M. (2014). *Antun Gustav Matoš i Đakovo*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Gajin, I. (2014). *Varijacije, odjeci i tragovi matoševskog flanerizma u izboru iz suvremene hrvatske proze*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Jukić, S. (2014). *Intermedijalna osjetljivost poezije Antuna Gustava Matoša, perspektiva lirskog subjekta*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Mrkonjić, A. (2014). *Intermedijalna korespondencija: A.G.M. – Ljudevit Šestić i Josip Leović*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Pšihistal, R. (2014). *Matošev Cvijet s raskršća – alegorijom do konfiguracije sebstva*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Rem, G. (2014). *Matoš i postmoderna, A.G.M. kao matrix hrvatske književnosti*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Trojan, I. (2014). *Matošev Prolog drami Prokletstvo Milana Ogrizovića i Andrije Milčinovića*, preuzeto 19. 08. 2015. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>
- Vuković, T. i Žužul, I. (2014). *Hermafroditska žena. Retorika spolnosti i femininosti u novelistici A.G. Matoša (na primjeru Cvijeta sa raskršća)*, preuzeto 19.8. s <http://www.pss.amu.edu.pl/index.php/antun-gustav-mato/spis-treci.html>